

Çingü

KÜLTÜR SANAT EDEBİYAT DERGİSİ • YIL: 16 • SAYI: 96 • MART - NİSAN 2026

MİMAR SİNAN ÖZEL SAYISI

Kültür ve Turizm Bakanlığı dergimizin abonesidir

ISSN: 1309-7717

110 ₺

Hayalini kurduğunuz tatil

artık günlük yaşamınızda
doğayla iç içe eşsiz bir
deneyime dönüşüyor.

TERRALOFT

Doğayla uyumlu yaşam,
yatay mimariyle mümkün.

www.karademirgrup.com

Çıngı

Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi
Kayseri Yazarlar Şairler ve Sanatçılar Derneği (KAYSADER) yayın organıdır.
(İki ayda bir yayınlanır)

ISSN: 1309-7717

KAYSADER ÇINGI	*	YAZI DANIŞMA KURULU
Adına İmtiyaz Sahibi	*	Prof. Dr. Kudret ALTUN
	*	İsmail KAYA
	*	Prof. Dr. Tamella ALİYEVA
Yazı İşleri Müdürü	*	Doç. Dr. Ahmet KAYASANDIK
	*	Kadir ACI
	*	Abdullah AYATA
Genel Yayın Yönetmeni	*	Duran TAMER
	*	Şeymus ÇİÇEK
	*	Köksal AKÇALI
Halkla İlişkiler	*	Yusuf DOĞDU
	*	Mustafa Ferit YILDIZ
	*	Mustafa ACAR
Reklam ve Tanıtım	*	Dizgi, Mizanpaj
	*	Hanife KANTAR
	*	Şeymus ÇİÇEK

İletişim Adresi

cingidergisi@gmail.com

0 352 818 55 30 - 0 532 202 71 86

Yazışma Adresi

Cumhuriyet Mah. Mevlevi Cad. Cıncıklı İşhanı
Kat: 3/307 PK: 212 Melikgazi/KAYSERİ

Katkı İçin

Kayseri Yazarlar Şairler ve Sanatçılar Derneği
Ziraat Bankası Erciyes Şubesi
İBAN: TR37 0001 0019 9171 7391 6450 01

Baskı

Çağlayan Ofset Matbaacılık
Matbaacılar Sitesi 2 Blok No.: 30
tel. faks: 0 352 336 97 56
Kocasinan/KAYSERİ

Katkı Bedeli

Yurt içi: 650 TL, Yurt dışı: 25 Euro, Kurumlar: 650 TL

Bu dergideki yazılarda ifade edilen görüş ve fikirlerin hukuki sorumlulukları yazarlarına aittir. Yazılardan ve şiirlerden dergimizin ismi belirtilerek alıntı yapılabilir. Gönderilen eserler yayınlansın veya yayınlanmasın iade edilmez. Yayımlanan eserlere telif ücreti ödenmez.

İçindekiler

BİR MİMARÎ DEHA; SİNAN	Halit ERKİLETLİOĞLU	3
TAŞLARIN DİLİ	Şeyhmus ÇİÇEK	5
HAKK, YÜREK, SABIR, TAŞ	Zübeyde GÖKBULUT	5
AĞIRNASLI KOCA SİNAN'IN MİMARLIK İDEALİ	Halil Sercen ERKMAN	6
MİMAR SİNAN	Köksal AKÇALI	12
EŞSİZ MİMAR, KOCA SİNAN, SÖZ SENİN	Durdu DEMİREL	12
"ERCİYEŞ'İN AĞIRNAS'TAN GÖRÜNÜŞÜ"	Osman ÖZSOY	13
PİR KOCA SİNAN	Ozan HAZANİ (Mustafa Ferit Yıldız)	16
MİMAR SİNAN [1490-1588]	Dr. Atila GÜRSES	17
TAŞLARIN DİLİ OLSAYDI	İbrahim ŞAŞMA	21
KOCA SİNAN	Kadir ACI	22
YAPRAĞA DÜŞEN MÜHÜR	Osman DURMUŞ	23
ÂBİDE ŞAHSİYET	Şerif MENGÜTEMÜR	24
KOCA MİMAR SİNAN	Halil MANUŞ	24
MİMAR SİNAN'I ANLAMAK	Ahmet BEKTAŞ	25
MİMAR SİNAN	Hikmet ONAÇ	29
KOCA SİNAN'A	İsmail KAYA	29
MİMAR SİNAN'IN EĞRİ MİNARESİ	Muammer YILMAZ	30
MİMARBAŞI KOCA SİNAN (ATIŞMA)	Şairler	36
MİMAR SİNAN'A	Fatma ÇETİN KABADAYI	38
TÜRK ŞİİRİNDE MİMAR SİNAN	Abdullah SATOĞLU	39
MİMAR SİNAN	İhsan YALÇINKAYA	45
NEDEN SİNAN'I SAHNELEDİM VE YAZDIM	Ahmet SIVACI	47

BİR MİMARÎ DEHA: SİNAN

Halit ERKİLETLİOĞLU

Mimar Sinan ve Kayseri arasındaki bağ, sadece bir doğum yeri ilişkisi değil; Dünyanın en büyük mimarlarından birinin estetik anlayışının ve mühendislik ilhamının temellerinin atıldığı köklü bir aidiyet hikâyesidir.

Mimar Sinan, 1490 civarında Kayseri'nin Ağırnas Köyü'nde doğar. Yavuz Sultan Selim döneminde devşirilene kadar çocukluğunu ve gençliğinin bir kısmını burada geçirmiştir. Taş işçiliğiyle ünlü bir köy olan Ağırnas, küçük yaştan itibaren buradaki taş ocaklarında ve yeraltı yerleşimlerindeki mimarî dokuyla iç içe büyümesinin mekânı olur, ilerideki devasa eserlerinin temelindeki malzeme bilgisini oluşturur.

Mimar Sinan'ın hayatını değiştiren bir devlet kararı onu ilelebet yaşayacak bir dünya devine dönüştürecektir. Yaklaşık 1511-1512 yıllarında Yavuz Sultan Selim döneminde, Anadolu'dan da yetenekli gençlerin devşirme olarak alınmasına karar verilir. Devşirme memurları Kayseri'ye geldiğinde, Sinan bin Ab-

dülmennan, fiziksel yapısı, zekâsı ve el becerisi ile onların ilgisini çeker. Bu özellikler onu açık ara akranlarından ayırmaktadır.

O dönemde alışılmış devşirme yaşından biraz daha büyük olmasına rağmen (muhtemelen 21-22 yaşlarında) Sinan da bu kervana katılır. Çocukluk ve gençlik yıllarını Kayseri'de taş işçiliği ve inşaat kültürünü öğrenerek geçiren Sinan'ın önünde yeni bir kapı açılmaktadır.

Sinan, ailesini ve doğup büyüdüğü kayaoyma evleri arkasında bırakarak ilk defa göreceği efsane payitaht İstanbul'a doğru yola çıkar. Sinan ve diğer devşirmeler önce Müslüman yapırlar ve ardından Acemi Ocağı'na verilirler. Sinan burada kendisinden bir zanaat seçmesi istendiğinde, o çocukluktan gelen tutkusunu takip eder ve dülgerlik (Marangozluk ve yapı ustalığı) zanaatını büyük bir heyecanla seçer. İçinden gelen merak ve gözlem duygularıyla saray yapılarını, Bizans'ın devasa Ayasofya'sını ve İstanbul'un silüetini inceleyerek dönemin en iyi ustalarından dersler alır.

Kanuni Sultan Süleyman döneminde aslında bir yeniçeri olarak katıldığı Belgrad, Rodos ve Mohaç gibi seferlerde nehirlerin üzerine köprüler kurar, kaleler inşa eder ve kuşatma makineleri tasarlar. Bu hizmetleri ve ordudaki mühendislik başarısı (özellikle Van Gölü'nde kısa sürede inşa ettiği kadırgalar ve özellikle de Kara Boğdan seferinde 13 günde yaptığı efsanevi Prut Köprüsü, onun 49 yaşında Hassa Mimarbaşılığı (Saray Başmimarlığı) görevine getirilmesini sağlar.

Sinan, mimar olarak zirveye ulaştığı bu dönemlerde memleketini de unutmaz,

Kayseri'de de geniş bir mekânı örten tek

kubbe üslûbuyla yaptığı Doğancı Ahmed Paşa Camii (Kurşunlu Cami) başta olmak üzere, 1949 yılına kadar gelebilen önemli sivil mimarî örneklerinden Hüseyin Paşa Hamamı ile günümüze ulaşamayan Doğancı Ahmed Paşa Medresesini yaptırır. Ayrıca köyündeki suyollarının tamiri ve vakıf işleriyle bizzat ilgilenmiştir.

Kayseri'nin merkezinde bulunan Kurşunlu Cami, Sinan'ın 1585-1586 yıllarında, inşa ettiği bir eserdir. Sade ama oldukça dengeli bir estetiğe sahip olan bu mabedin özelliği 12 metre çapındaki merkezî kubbesidir. Bu kubbe, sekizgen bir kasnak üzerine oturur ve caminin iç mekânında ferah bir atmosfer yaratır. Son cemaat yerinin çift revaklı (iki katmanlı revak) olması da camiye dışarıdan bakıldığında derinlik ve zarafet katar. İçerideki mermer mihrap ve minber, Sinan'ın (az ama öz) süsleme anlayışını yansıtır. Yapının kurşunla kaplı kubbeleri nedeniyle halk arasında (Kurşunlu) olarak anılmaktadır.

Mimar Sinan'ın eserlerini listeleyen Tezkiretü'l-Bünyan ve Tezkiretü'l-Ebniye gibi kaynaklarda belirtilen Külliye'nin diğer parçaları olan sıbyan mektebi, imaret (aşevi), Paşa Hamamı, medrese ile 3 veya 14 ocaklı olduğu rivayet edilen bir büyük han da günümüze gelememiştir.

Bütün eserlerinin ortak özelliği (zorlu şartlara dayanıklılık ve malzeme uyumu ; olup, Sinan'ın Orta Anadolu'nun sert iklimi ve volkanik taş dokusuyla yetişmiş olması ve Kayseri'deki Selçuklu eserlerini (Gevher Nesibe Şifahanesi, Hunat Hatun Külliyesi gibi) inceleyerek büyümesi, onun Osmanlı mimarisini sentezlemesine yardımcı olmuştur.

Sinan, bu yapıları inşa ederken memleketinin rüzgârını, taşını değerlendirmiş ve Selçukludan devraldığı mirası koruyarak, adeta Kurşunlu Camii eseri ile memleketine (Ben buradayım ve köklerimi unutmadım) demek ister. Ancak, tezkirelerde verilen ve Evliya Çelebi'den aktarılan bilgiler açıkça belgelemediği için genel kanaat olarak günümüze gelememiş olan Osman Paşa (Gürcü) Camii ve Hüseyin Bey Hamamı'nın da Sinan tarafından yapılmış olabileceği ihtimali oldukça yüksektir.

Mimar Sinan, vakfiyesinde belirtildi-

đi gibi, doğduğu köy olan Ağırnas'a çeşme yaptırır ve etrafında hayvanların dinlenmesi için bir de arazi tahsis eder. Ayrıca köyün yakınındaki Holluvan Deresi'nden özel bir kanalla getirilen su üzerine köyde üç adet çeşme yaptırır. Yapıları sonradan değişikliğe uğrayan çeşmelerin birisi Sinan, diğerleri Sinan'ın akrabası olduğu söylenen "Karagöz" ve "Ağa Pınarı" isimleri ile anılmaktadır. Sinan'ın henüz gençken uyguladığı bu projede kot farklarını ve suyun akışını hesapladığı, bu deneyimlerinin daha sonra İstanbul'daki ünlü Kırkçeşme Su Yolları projesine temel teşkil ettiği anlaşılmaktadır. Padişah'ın kendisine temlik ettiği Bünyan'daki, "Dörtgöz Değirmen" den ise maalesef hiçbir iz kalmamıştır.

Çocukluğunu Erciyes Dağı'nın heybetli silüeti altında geçiren ve piramidal yapı formlarını (tabandan yükselip merkezî bir kubbede toplanan o meşhur silüeti) bulan, Dünyanın ilk tıp merkezlerinden biri olan Gevher Nesibe, Hunat Hatun Külliyesi gibi abidevî eserleri içine sindiresiye inceleyerek bu yapılardaki taş işçiliği ile akustik çözümleri gözlemlemesi genç Sinan'ın temel bilgilerini oluşturur. İstanbul'daki eserlerinde kullandığı o muazzam statik hesaplar, aslında hep bu bilgilerin ve Ağırnas'taki yer altı yapılarının kemer mantığının meyveleridir.

Özet olarak, Ağırnas ve Kayseri'deki gözlemleri onun ilk okulu, olmuş, Çıraklık döneminde; İstanbul Şehzade Camii'ni, Kalfalık döneminde Süleymaniye Camii'ni ve Ustalık döneminde de Edirne Selimiye Camii'ni hayata geçirmenin yanında Tuhfetü'l- Mi'mârîn ve Tezkiretü'l-Bünyan gibi kendi döneminde tutulan kayıtlara göre toplamda 360 ile 477 arasında eser yaparak Dünya Mimarî Tarihine adını altın harflerle yazdırmıştır.

TAŞLARIN DİLİ

Herkes iyi bilsin ki sırları var sanatın
Bir beldedir bu kemer bir caddedir bu sütun
Beni öz yurdum gibi ayırlamaz bir bütün
Zannetmeyin ki Sinan bir taşı işlemiştir
Van, Edirne, Kayseri, Maraş'ı işlemiştir

Ölçülüdür bu çatı hesaplıdır bu meyil
Onun asıl maksadı gözle görünen değil
Gizemlidir bu oluk manalıdır bu sebil
Zannetmeyin ki Sinan bir taşı işlemiştir
Yağmuru, alın teri, gözyaşı işlemiştir

Bazı nesnelere vardır konuşmaz ama duyar
Her şeyin bir ön yüzü bir görünmez yanı var
Bloklar kenetlenir öylece olur duvar
Zannetmeyin ki Sinan bir taşı işlemiştir
Türk'ü, Kürdü, Çerkezi, dadaşı işlemiştir

Üç yüz altmış beş vardır onlar sene sayılır
Üç yüz altmış beş eser hep hasene sayılır
Üç yüz altmış yıl geçse onlar gene sayılır
Zannetmeyin ki Sinan bir taşı işlemiştir
Ayları, mevsimleri güneşi işlemiştir

İşaret vermiş çekiç şekiller çizmiş tarak
Kubbelerin başında şu büyük kubbeye bak
Evlatları kollayan bir annedir muhakkak
Zannetmeyin ki Sinan bir taşı işlemiştir
Valideyi, bacıyı, kardeşi işlemiştir

Şeyhmus ÇİÇEK

HAKK, YÜREK, SABIR, TAŞ [1490-1588]

Ana yavrusuna verir ismini

Taşa çizdin mucizenin resmini

Ağırnas'ta açan nadide gülün

Ölümsüz eserler korur cismini...

Ne taş, ne toprakta, zamanda izdin

Mekâna ruh kattın kubbeler dizdin

Öyle bir sanata imza attın ki

Mahyalar boyunca ismini yazdın...

Sadece işine gömülü bir baş

Tek dostu Yaradan, bir de beyaz taş

Cömert davranmışsa Hakk bir kuluna

Acizlik yaşar mı nakış ve nakkaş?

Dahil ettin mimariye ışığı

Var mı senden özge meslek âşığı

Örnek oldu tüm cihana yüreğin

Ballar Balı devreylesin keşiği!..

Mikrofonsuz ulaştırdın avazı

Düşünsene o devirde bu hazzı

Nesilden nesile anılsın adın!

Budur yüreğimin derdi, niyazı...

Zamanın ruhunu işledin taşta

Yüreğin yükünü yükledin başta

İbadet sayarsa kişi işini

Dövünmek, çırpınmak uğramaz döşe...

Sen ki, Koca Çınar yıkılmaz bendin

Çırağın olsa da yoktu efendin

Emir de, demir de senin elinde

Minareler sembol yükselen sendin...

Hiç sevmedin işin acelesini

Yedi düvel duydu sessiz sesini

Az konuşup çok üreten bir kulun

Korumaz mı Rahman gür nefesini...

Sen ki, Osmanlı'da bir Bey, bir Ağa

Aklın ile damga vurdun bir çağa

Sen ki, insanlığın en güzel yanı

Minareler kadar uzandın göğe...

Sen ki, taşla vurdun zamana mühür

Çektiğin zorluklar olmadı kahir

O yüzden meskenin gönüller oldu

Anılmaz mı adın evvel-i âhir

Hakkı bulmuş ise Yürek boş olmaz

Sabırla örülen duvar taş olmaz

Kim gelirse gelsin, ne derse desin

Büyür Koca Sinan asla tuş olmaz...

Zübeyde GÖKBULUT [Gelin]

AĞIRNASLI KOCA SİNAN'IN MİMARLIK İDEALİ

Halil Sercen ERKMAN

“Kıyamet kopuncaya ve kâinat yıkılıncaya kadar sarf ettiğim ciddi gayretler dost olanlarca görüldükçe, onlara insaf gözü ile bakarak beni hayır dua ile anacaklarını umarım inşallah-ü Teâla”.

El fakirü'l hakir Sinan Sermimaran-ı Hassa

Mimar Koca Sinan, inşa ettiği eserler kadar abidevi olan yaşamının sonunda dostu şair ve nakkaş Sai Mustafa Çelebi'nin kaleme almasını istediği ancak kendi ağzından dile dökülen yaşam öyküsünün sonunda yukarıdaki dizeleri bizlere emanet ediyor. Büyük ustanın doğru anlaşılma kaygısını dile getiren bu içtenlikli sesleniş çok anlamlıdır. Büyük ustanın mimari tarihimizi taçlandıran eserleri O'nun sanatsal dehasını anlama çabasıyla bizlere hiç tükenmeyen bir araştırma ilgisi ve kıvanç duygusu verirken, anladıklarımızı paylaşmak sorumluluğunu da beraberinde getiriyor. Sinan'ı anlamak ve anlatmak, mimarlık kültürünün uçsuz bucaksız evreninde yol almaya çalışan bizler için kutsal bir görev niteliğindedir.

Osmanlı'nın Muhteşem Yüzyılı olarak adlandırılan 16.Yüzyılı başka hiçbir görüngenü Sinan Çağı mimarlığı kadar kusursuzca ifade etmemiştir. İmparatorluğunun siyasal, ekonomik ve kültürel anlamda ulaştığı yüksek düzey aradığı mekânsal temsiliyeti kurmak için beklediği dehayı Mimar Sinan'ın kişiliğinde bulacaktı. Mimarlığın sahnesi adeta Sinan'ın dokunuşlarına hazırlanmış beklemedeydi. Mimarbaşı olarak Osmanlı sarayına bağlı Hassa Mimarlar Ocağını yönettiği yarım asırlık sürede Sinan, yeniliklerle yetkinlik kazandırdığı yapım geleneği ve biçim dili bakımından birbirini anlamlı bir süreklilik içinde

izleyen, kimi aynı tarihlerde inşa edilmiş eserleriyle Osmanlı dinsel ve anıtsal mimarisinin özgün üslubunu ortaya koymuştur. Bu üslup bir anlamda mimarimizin el kitabı niteliğinde klasikleşmiş bir sözlüğü gibidir. Öyle ki; O'nun belirlediği tasarım ve uygulama ilkelere bugünün mimarlık anlayışlarına varıncaya kadar kendisinden sonra gelenlere de yüzyıllarca kılavuzluk etmeğe devam etmiştir.

Sinan'ın görkemli yapım etkinliği, anıtsal ve dinsel mimariden sivil mimariye uzanan geniş yelpazede hemen her yapı türündeki eserlerin varlığıyla seçkinleşmekte ve mimarimizin bütün dönemleri içinde ayrıcalıklı bir konuma yerleşmektedir. Sinan benzeri görülmeyen araştırmacı kişiliği ile mimarlık etkinliğini kendisi için bir öğretiyeye dönüştürmüştür. İçinde var olduğu ve kendisini gerçekleştirme savaşımı verdiği beğeni ortamının beklentilerini karşılaması gerekmektedir. Sultanlardan, hanım sultanlara, sadrazamlardan vezirlere, pek çok farklı düzeyde devlet yetkililerinin oluşturduğu banilere göre tasarım ve yapım usullerinin değiştiği bir düzende, Sinan da her yaptığı işte farklı ve yeni olanı arayan bir tasarımcı olmak durumunda kalmıştır. Ancak O her bir tasarım deneyimini özenle kaydediyor ve bir sonraki deneyim için gerekli olacak bilgiye dönüştürmesini biliyordu. Sinan geometrinin sağlam kılavuzluğuna yaslanan çalışmasında, teknik ve estetik değerleri birleştirmenin yolunu öğrenmişti. Sinan'ın çalışma tarzı tıpkı gözlerimizin önünde inşa edilmeye devam ediyormuş hissi veren yapıları gibi, süregiden bir düşünme sürecini ifade etmekte, böylelikle de üzerimizde bırakmaya devam ettiği etkileriyle yaşayan bir mimariyi ortaya koymaktadır. O nedenle, mimarların

piri olarak yaşlı ve bilge imgesiyle betimlemeye alıştığımız Koca Sinan, çalışmasının ve düşüncesinin tazeliğiyle aksine bir sürekli gençlik halini korumakta olduğunu bize hatırlatmaktadır. Yüzyılların aramıza koyduğu zamanın büyüklüğüne karşın Sinan’la duygudaşlık yapabilmemizi sağlayan bu olsa gerektir.

Sinan, Anadolu mimari kültürünün binlerce yıllık birikimini barındıran bir coğrafyada dünyaya gelmişti. Çocukluğunu ve ilk gençliğini geçirdiği bu toprakların O’nun imgelem dünyasını ve duyarlılıklarına çok sağlam bir temel oluşturduğunu düşünmek için nedenlerimiz var. Burada yerin malzemesi insanoğlunun biçim verme dürtüsüne cömertçe karşılık vermektedir. Yumuşak huylu kayalardan, inatçı cingi taşlarına kadar doğanın armağanı olan ne varsa, hepsi de bu toprakların hünerli ellerinde biçim ve anlam bulmaktadır. Bu kültür coğrafyasında gelip geçen uygarlıkların birbiri üzerine katlanan izleri, Selçuklu günlerinde mükemmel bir senteze kavuşur. Yerin bedeni Fraktin’deki Hitit kabartması ile Gevher Nesibe Şifahanesi taş kapısının geometrik bordürünü birbirine akraba kılar. Burada göçebe yurtlarının taştan imgesi olan kümbetler belki de kozmik dağın birer küçük örneğini oluşturmakta; Mahperi Hatun kümbetinin kristal demetini andıran mukarnasları, görmesini bilenleri fizikötesi dünyalara taşımaktadır. Sembollerle yüklü bu mimaride her biçim gözesinin sahip olduğu bir anlam derinliği vardır. Yaşam mekânını kurmak için yerin doğasından ödünç alınanlar, bu kez yaratılış gerçekliğine anlam vermeye çalışan insani kavrayışın belirtirlerini açığa vuran mimariyle doğaya geri verilmektedir. Bütün bunlar ileride anlamlı biçimler yaratma sanatının ustası olacak genç Sinan’ın duygulu ama keskin bakışlarından pay almış olmalıdır.

Ağırnas’ta Mimar Sinan’ın doğduğu ev olarak kabul edilen evin ve içinde yer aldığı yapı adasının biçimlenişine baktığımızda, orada insanoğlunun binlerce yılın deneyimleriyle yaşam mekânını kurma serüvenini buluruz. Yerin bedeninde büyüklü küçüklü gözenekler halinde kayadan oyma boşluklar yaratarak başlayan mekân duygusu, yukarı

çıktıkça önce moloz taş duvarların çevrelediği yuvalara sonrasında da düzgün kesme taş duvarların bezemelerle zenginleştirilmiş yüzeyleriyle geometrik bir kesinliğe kavuşturulmuş odalarda aradığını bulmaktadır. Sinan Evi’nin isimsiz ustalar elinde özenle ve sevgiyle inşa edilen üst katları 20.Yüzyıl’da yapılmış olmakla beraber, geleneğin sürekliliğine eklenirler. Geçmişten bugüne akıp giden zamanın yarattığı ve farklı zamanların izini taşıyan mimarinin doğal ve kendiliğinden diliyle karşıyayızdır.

Sinan Evi’nde büyük ustaya ait bir şeyler aradığınızda, Sinan’ın çocukluk günlerinden kalma olasılığı daha yüksek olan mütevazı köy evinde kayalık zeminde yine kayadan yontulmuş kalın bir ayağın üzerinden üç ayrı yöne kemerlerin atıldığını görürsünüz. Bunlar kimi yerde şaşırtıcı biçimde geniş açıklıkları kat eder. Aralıklı olarak yerleştirilen bu kemerlerin üzerine ikinci bir kemer sırası yerleştirilerek, Kapadokya’nın hemen her yerinde geçmişten gelen yapıım geleneğinde rastladığımız kaburgalı tonoz tavan biçimini bir örneği oluşturulmuştur. Kemer, mimarlık tekniğinin en önemli buluşlarından birisidir. Üzengi olarak adlandırılan duvarla birleştiği mesnetlerin açılmaması halinde üzerine gelen yükleri duvarlara aktaran mükemmel bir yapı ögesidir.

Mimar Sinan her şeyden önce bir kemer ustasıdır. Süleymaniye’yi gökyüzüne açılan koca bir kapıya dönüştüren kemerlerden; Mağlova Su Kemerinin denizin dalgalarını andıran ritmine uzanan bir söyleşi vardır Sinan’ın kemerlerle. O’nun kendi mimarlık deneyimine ait sınırlı sayıdaki ifadeleri arasında “kemerleri bir güzelce bağlamaktan” söz ettiği bir satır dikkati çeker. Sinan burada gerçekte kemeri kilitlemeyi kastetmektedir. Kemerin kilit noktasındaki taşta kilit taşı denir. Tıpkı bir çatıda merteklerin eşdeğer bir yükte denge oluşturacak şekilde birbirine çatılması gibi bizim mimarimizde de kemer yarım daire olmak yerine iki taraftan kemer eğrilerinin birbirine bitştirilmesi ile kurulmaktadır. Kemer ögesinin davranışında en yalın ifadesini bulan anahtar kavram olarak “denge” Sinan’ın mimarlık sisteminin merkezinde yer almaktadır. O’nun mimarisinde sağlamlık ve güzel-

liği aynı bütünlüğün öğeleri kılan da denge olgusudur. Denge içinde yükselmek yapının statik varlığının ön koşulu olduğu gibi; kütle plastiğini oluşturan parçaların birbirleriyle ve bütünlükle olan oranlı birlikteliğinin dengesi de estetik değer taşımasının gereğidir.

Kemer öğesinin yapı kurmadaki başat rolü, Mimar Sinan'ın Osmanlı anıtsal mimarisine getirdiği yenilikle belirgin hale gelmiştir. Bu yenilik; yapının beden duvarlarını olabildiğince boşluksuz bir kutuya dönüştüren yığma yapı tekniği yerine, birbirine kemerlerle bağlanan tekil taşıyıcı ve payanda dizilerinden oluşan bir tür karkas yığma yapıyı kurmak olmuştur. Bir kutudan çok üç boyutlu çerçeveyi andıran bu yapıda, bağlayıcı kemerler birer hafifletme kemeri olarak davranmakta, kemerlerin altında daha ince ve taşıyıcı olmaktan çıkan duvarların sayısız pencere açıklıkları ile kaplanması ve mekâna daha fazla ışık girmesi sağlanmaktadır.

Sinan'ın mimarbaşı olarak gerçekleştirdiği ilk büyük yapı olan ve 1548'de tamamlanan Şehzade Mehmet Camii büyük kubbeli yapı kavramının bu yeni kurgusunun da ilk örneğini oluşturmaktadır. Burada merkezi mekânı örten kubbe dört büyük payeyi birbirine bağlayan kemerlerin üzerine oturmakta, dört bir yandan yarım kubbelerle desteklenerek beden duvarlarına bağlanmaktadır. Kemerlerin ve kubbe örtülerinin kavisli yüzeyleri içeride yukarı doğru kabarılarak yükselen oylumu var etmekte, buna karşın oylumu saran yapı kabuğu ana kubbeden aşağıya doğru kademe kademe beden duvarını da içine alan bir örtüye dönüşmektedir. Bir sevgi anıtı olan Şehzade Camii, tarihi yarımadanın geometrik ortasında kendisine ayrılan düzlükte, üzerine ipek kumaştan örtüler gerilmiş bir göksel çadır gibi dingin yükselmededir.

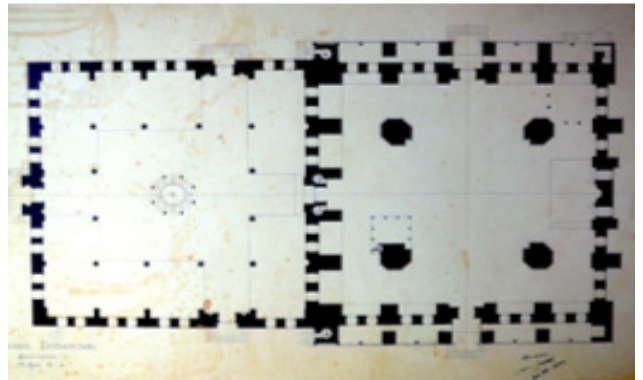
Şehzade Camii cephesinden

Şehzade Camii iç mekânından

Şehzade Camii cephe çizimi, Sedat Çetintaş

Şehzade Camii Planı, Sedat Çetintaş

Sinan'ın getirdiği bu yeni düzende en geniş alanda en yüksek yapıyı kurma imkânı yaratılmış olmaktadır. Merkezi sahının ölçülerini büyük tutmak yoluyla, üzerini örten ana kubbenin yapının bütününe egemen olması sağlanmış, yapı bütünden parçaya giden piramidal bir kütle plastiğine kavuşturulmuştur. Bizim mimarimize özgü olan anlayışta yapının iç mekânını kuran çatkısız düzeni cepheye olduğu gibi yansımaktadır. Açıklık ve görkem Sinan mimarlığının en temel özelliği olmaktadır.

Sinan'ın bu çatkısız yapıya olan eğilimi kuşkusuz olabildiğince büyük açıklığı geçen kubbe örtüsünü taşıyacak bir sistem kurma amacından kaynaklanmaktaydı. Ancak bu eğilimin O'nun acemioğlan döneminde necarlar atölyesinde marangozluk sanatını öğrenmesi ile ilgisini kurmak mümkündür. Bu sanat O'nun geometri bilimine ilerlemesini imkân verdiği gibi, ileride taşta uyarlayacağı ahşap çatki sistemini özümsemesini de sağlamış olmalıdır. Sinan bu konudaki becerisini askerlik yaptığı sırada gösterme olanağı bulmuştur. Acemilik devresini tamamlayıp yeniçeri olması Sultan Süleyman'ın saltanatının başlarına denk düşen Sinan'ın 1521'de Belgrad seferi ile başlayan başarılı askerlik serüveni, 1536'da Bağdat seferi dönüşünde kendisini Haseki rütbesiyle buluşturuyor. Bağdat seferi sırasında vezir Lütfi Paşa'nın isteğiyle Van Gölü'nü geçmek için üç gemi inşa ediyor ve bunlara kumanda ediyor. 1538'de Boğdan seferinde yine Lütfi Paşa'nın isteğiyle Prut nehri üzerinde köprü kuruyor. Bütün bu başarılar Sinan'ın teknik bilgisinin üstünlüğü kadar yönetim yeteneğine de işaret etmektedir. Sinan büyük bir yapı sanatçısı olduğu kadar bir yönetim dehası olarak da karşımıza çıkmaktadır. Aksi takdirde sözgelimi Süleymaniye Külliyesi gibi devasa inşaat faaliyetinin programlanması ve kısa sayılabilecek bir sürede düzen içinde yürütülmesi mümkün olamazdı. Haseki Sinan, 1539'da Mimarbaşı Acem Ali olarak bilinen Alaaddin-Ali bin Abdullah'ın vefatıyla birlikte aynı sıralarda vefat eden Ayas Paşa'nın yerine sadrazam olan ve kendisini çok iyi tanıyan Lütfi Paşa'nın önerisiyle Hassa Mimarlarının başı oluyor. Mimarbaşı olarak ilk eseri Eyüp'te Ayas Paşa için

yaptığı türbe olmuştur. Bu türbe, dört sütun üzerinde kemerlerle kubbenin oturduğu yanları açık bir yapıdır. Doğan Kuban'ın "kubbeli çardak" olarak tanımlamayı sevdiği bu yapı kurma biçimi Sinan'ın Selimiye Camii tasarımına uzanan mimarlık anlayışının merkezinde yer almaktadır.

Şehzade Camii ile aynı zamanda tamamlanan ve İskele Camii olarak da bilinen Üsküdar Mihrümah Sultan Camii'nin yerleşimi, Sinan'ın şehir plancısı olarak da yeteneğini ortaya koyan bir eserdir. Cami gerisinde yükselen Üsküdar yamaçlarını Boğaz'ın sularıyla buluşturan bir konuma yerleştirilmiştir. Sinan'ın buluşu olan ve son döneminin eseri olan Kayseri Kurşunlu Camii'nde de zarif bir örneğini gördüğümüz çifte revak sistemi bu buluşmayı güçlendirir. Bu sistemde, kubbeli son cemaat revakından sonra şadırvan avlusunun üzerini bir sundurma gibi geniş saçaklarıyla kaplamaktadır. Yapıldığı zamanda bu saçakların gölgesinin Boğaz'ın suları üstüne düştüğünü hayal edebiliriz. Cami aşağıdan yukarıya doğru kademe kademe yükselen beden duvarıyla, yukarıdan aşağı kademe lenerek inen kabarık kubbelere topluluğunun birbirine kenetlendiği bir kütle plastiği sergiler. Caminin anıtsal niteliği, davetkâr bir tavırla uzanan sundurmanın eğik yüzeyleriyle yumuşatılır.

Üsküdar Mihrümah Sultan Camii'nin gravür resmi (Lewis, 19.yy.)

Şehzade Camii'nin tamamlanmasından hemen sonra Sinan, Süleymaniye Camii ve Külliyesinin yapımına başlar. Şehzade Camii'nin cennet köşkünü andıran sessiz zarafetine karşın, Haliç'e hâkim konumunda uğultulu bir yükselişe var olan Süleymaniye aksine bir kudret abidesidir.

Süleymaniye esas etkisini uzaktan bakıldığında İstanbul'un silüetine kattığı değerle gösterir. Bulunduğu yere öylesine sağlam oturmaktadır ki, sanki üçüncü tepenin yamaçlarında bir heykel gibi yerin bedeninden yontulmuş ve ezelden beri orada bulunuyormuş hissini uyandırır.

Eski bir fotoğrafta Süleymaniye

Süleymaniye büyük şairimiz Yahya Kemal Beyatlı'nın deyimiyle "Kendi Gök Kubbemiz"i bize sonsuza dek duyumsatan eşsiz bir başyapıttır. Sinan'ın mimari külliyyatında, O'nun yapı kurma yönündeki yüksek istencini ve görüş gücünü başka hiçbir eseri Süleymaniye denli etkili biçimde vermemiştir. Sinan burada ana kubbeyi dört yerine iki yarım kubbe ile desteklemekte, şehre yüz veren yan cephelerde ise metrelerce mesafeyi aşan kemerlerin altında ışıltılı yüzeyler yaratmıştır. Kubbenin dört köşesine kurulan ağırlık kuleleri tutan payandalar basamaklar halinde aşağıya doğru inmekte kütle estetiğini tamamlayan birer etkili kuleye dönüşmekte kulelerin arasına iki katlı dış sofanın zarif saçakları yerleşmektedir.

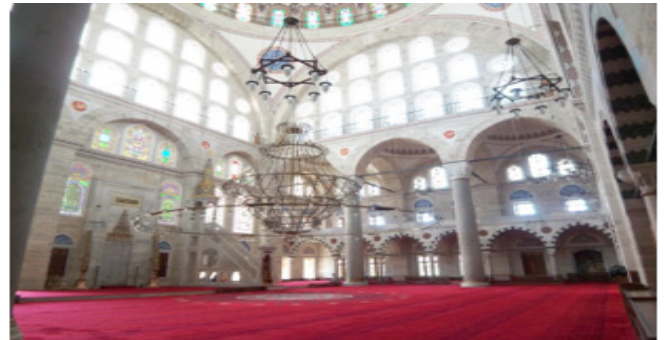

Süleymaniye cephesinin çizimi (Sedat Çetintaş)

Mihrümah Sultan için bu kez Edirnekapı'da inşa edilen cami Sinan'ın adım adım ulaşmaya çalıştığı üzere kubbeli çardağın en duru halini bize sunmaktadır. Dört taraftan sayısız pencerelerle dolu kemer aynalarının

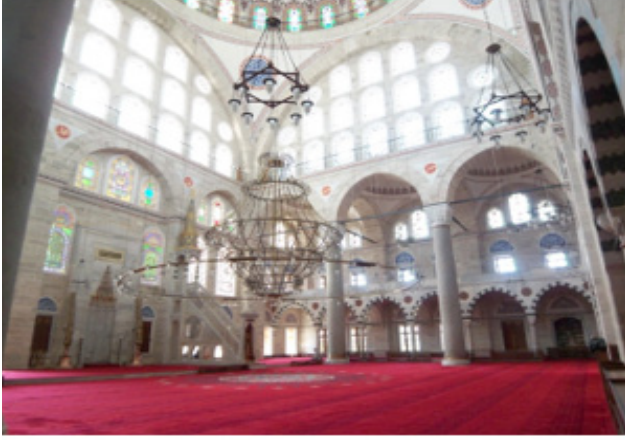

Edirnekapı Mihrümah Sultan Camii (Reha Günay'dan)

Mihrümah Sultan Camii iç mekanından

üzerinde yükselen kubbe, Selimiye'ye giden yolda verimli bir düşünce eşiği olarak bir ışık küpü halinde tarihi yarımadanın en uç noktasında yükselmektedir.

Mihri Mah Sultan Camii iç mekanından

Ağırnaslı Koca Sinan'ın mimarlık ideali kuşkusuz en açık biçimde ömrünü adadığı araştırmalarının en değerli meyvesi olan Edirne Selimiye Camii'nde kendini açığa vurmaktadır. Sinan bu eserinde dört yerine sekiz dayanaklı bir sistem kurar. Peygamberimizin Miraç'ının gerçekleştiği Kubbet'üs Sahra'nın yapısal kurgusunda olduğu gibi kubbenin sekiz ayak üzerinde yükseldiği çok gelişkin bir sisteme sahiptir. Kare taban içinde sekiz ayağın dizilimi kubbeden sarkan kandillerin dairesel ama özenle ölçülendirilmiş bir örneğini oluşturmaktadır. Cephe düzeni büyük ustanın estetik duyarlığını açığa vurmaktadır.

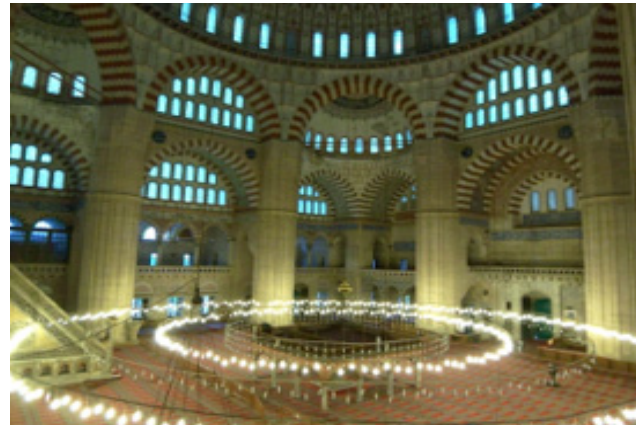

Selimiye Camii

Ağırnaslı Sinan'ın mimari mirası Kayseri'de Hacı Ahmet Paşa (Kurşunlu) Camii ile bizlere emanet edilmiştir. Bir sancak merkezi olan Kayseri Karaman Beylerbeyliği yapmış Ahmet Paşa'nın makamının bulunduğu yerdi. Caminin Sinan'ın son yıllarına denk gelen yapımı O'nun tek kubbeli yapı idealinin mütevazı ama özenle ölçülendirilmiş bir örneğini oluşturmaktadır. Cephe düzeni büyük ustanın estetik duyarlığını açığa vurmaktadır.

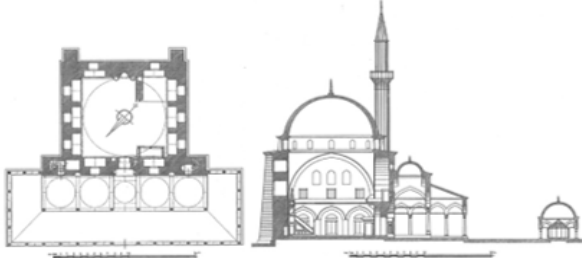
Üç Şerefeli Caminin minaresinden kent tacı Selim

Selimiye iç mekanından

Devinimine uyararak mekânı adeta döndürmektedir. Dışarıda dev bir çadırı andıran yapı "kent tacı" olarak nitelendirilmektedir.

EŞSİZ MİMAR, KOCA SİNAN, SÖZ SENİN

Kayseri Kurşunlu Camii plan ve kesit çizimleri (Ali Saim Ülgen).

Ku

Cami kible cephesi

Osmanlı dönemi Türk mimarlık kültürünü en yüksek düzeyine kavuşturan Mimar Sinan, tarihte benzeri görülmemiş uzunlukta ve üretkenlikteki mimarlık yaşamında, dini mimarinin anlam yüklü şemsiyesi altında, teknik ve estetik değerlerin bir araya geldiği eserler vermiştir. O'nun mimarlık idealleri bizlere ışık tutmaya devam edecektir.

MİMAR SİNAN

Bir geldi pir geldi baş mimar Sinan
Öylesine güçlüydü ondaki iman
Eli çok mahirdi kendisi dahi
Taşları da yaptı Türk ve Müslüman

Köksal AKÇALI

Bir imar yarattın güzel yurdumda
Ahenk senin, üslup senin, öz senin
Her eserin sonsuzluğun timsali
Sanat senin, teknik senin, söz senin
Eşsiz mimar Koca Sinan söz senin

Acem üzerine oldu seferin
Mimarlık yolunda bütün zaferin;
Üç kadırgan, Van'daki ilk eserin
Azim senin, sabır senin, hız senin
Eşsiz mimar Koca Sinan hız senin

Ecdadımın her devrinde nakış var
Ölmezliği simgeleyen akış var
Nur saçıyor, cazibeli yakış var
Ocak senin, ateş senin, köz senin
Eşsiz mimar Koca Sinan köz senin

Koca mimar mimarların mimarı
Yurt bir kovan, sen içinde bir arı
Dört yüz meşcit, on iki su kemeri
Kayde senin, köprü senin, büz senin
Eşsiz mimar Koca Sinan büz senin

Yirmi iki saray, yirm'altı türbe
Yedi kitaplık da, altmış medrese
Anılacak adın binlerce sene
Bahar senin, Nisan senin, Yaz senin
Eşsiz mimar Koca Sinan Yaz senin

Haseki, Şehzade çıraklık çağın
Süleymaniye'de gül açmış bağın
Selimiye şaheseri kaynağın
Cephe senin, sütun senin, yüz senin
Eşsiz mimar Koca Sinan yüz senin

Mimari tekniği sende beslenir
Tüm bahçeler güllerinle süslenir
Avşar Ozan Ağırnas'tan seslenir
Perde senin, mızrap senin, saz senin
Eşsiz mimar Koca Sinan saz senin

AVŞAR OZAN (Durdu DEMİREL)

“ERCIYEŞ’İN AĞIRNAS’TAN GÖRÜNÜŞÜ” (Ressam Ahmet Çalışel 1955)

Osman ÖZSOY

Mimar Sinan ile ilgili yazmak ve bunları daha sonra bir kitap haline getirmek için mimarlık haftaları, dergilerden davetler, konferanslar ve her yıl gelenekleşen 9 Nisan Mimar Sinan’ı Anma Etkinliklerinde bir şekilde yazılı metinler oluşturmak adına bu sıralarda “Neden 9 Nisan?” sorusuna yanıt vermek için bir plan yapmıştım. Bu konu üzerinde araştırma yaparken sorunun yanıtına ait sistematik bir bilgiye erişemediğimi de itiraf etmeliyim. Mart ve Nisan aylarında yapılan anma etkinliklerinin zaman içinde karar kıldığı bir tarih ki son olarak 9 Nisan’ın bir öneri mi yoksa Sinan’ın doğumuyla ya da ölümüyle ilgili bir tarih mi olduğunu hatta bu bağlamda “Sinan’ın Ölümünün...” ifadesinin zaman içinde “Sinan’ı Anma...” ifadesine dönüştüğüne bir Ağırnaslı olarak şahit oldum. Mezkûr, noktaları aydınlatmak adına ilerlerken Sinan için gösterilen tanıma ve tanıtma gayretlerini bir görev edinip neredeyse tüm gayretlerini Sinan merkezli çalışmalara öncülük ederek “Sinan için kırılma noktaları” diyebileceğimiz en önemli fay hatlarını belirleyen başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Prof. Dr. Afet İnan ve 2025 yılında kaybettiğimiz Prof. Dr. Metin Sözen gibi bilinçli, fedakâr ve çalışkan hayatlarını bu uğurda neredeyse feda etmiş insanların isimlerini buraya yazsak Çingir’in sayfalarının tamamını dolduracağı şüphesizdir.

Sinan ile ilgili bir kesit oluşturmak adına hayatları Sinan ile bir şekilde kesişen Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver ve Prof. Dr. A. Afet İnan 20. yy.’ın başlarında doğmuşlar ve 1 yıl arayla da vefat etmişlerdir. İlgî ve meslekleri gereği her ikisi de hem Kayseri’yi hem de Ağırnas’ı ve hatta beraber ziyaret etmişlerdir. Dr.

İnan’ı yaşarken Ağırnas sokaklarında görme, dinleme rağmen Dr. Ünver’i göremedim, yetişemedim. Dr. İnan, “Sinan’ın Ölümünün 380 inci yıldönümü” vesilesiyle kaleme aldığı son halini alan çalışması Mimar Koca Sinan kitabının ilk baskısı aslında 9 Nisan 1956 Güzel Sanatlar Matbaasında Türkiye Emlak Kredi Bankası tarafından 64 sayfa olarak bastırılmıştır. 9 Nisan 1968 yılında Türk Tarih Kurumu’nun klîşe ve resim baskılarıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası Neşriyatı No:3 olarak Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara’da ilavelerle sayfa sayısı artmış ve 2. Baskısı yapılmıştır (1). Dr. İnan, burada Sinan’ın hayatını bazı yerlerde hikayeleştirerek Ağırnas’tan başlatmış, mesleki kariyeri, vakfiyesi gibi başlıklara değindikten sonra Türk Tarih Kurumunun Sinan ve eserleri üzerindeki çalışmaları, Sinan heykeli, Sinan hakkında yapılan yazışmalar ile bitirmiştir. Daha sonra bu kitabın tıpkıbasımı ilk defa 1. baskısı 2018’de yapılırken kitap şu an 3. baskıya ulaşılmıştır..

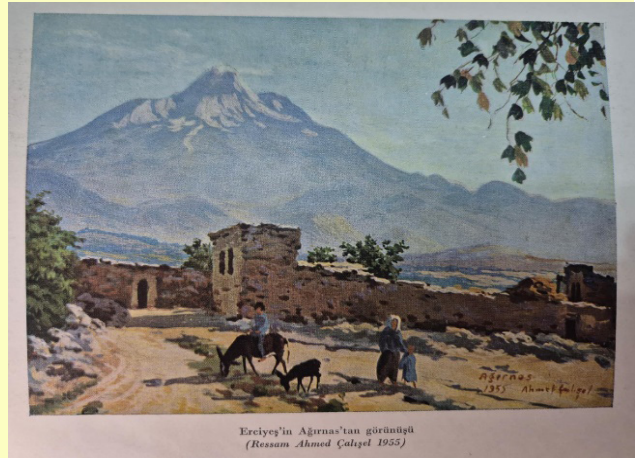

Foto 1: Prof. Dr. Afet İnan’ın Mimar Koca Sinan kitabından (1).

1968 baskılı kitabın ilk ve orijinal baskısında ilk sayfalarda yer alan bir suluboya

resim, 3. baskıda son sayfalara kaydırılması- na rağmen kitaptaki yerini korumuştur. Bu fotoğrafin (Foto 1) her iki kitaptaki ve sayfanın altındaki açıklamada: "Erciyeş'in Ağırnas'tan görünüşü (Ressam Ahmet Çalışel)" yazmaktadır. Öncelikle bu suluboya fotoğrafın bu kitapta yer alması; Sinan ve Ağırnas'ı tanıtmak ve Ağırnas'ın yeri-göğü taş sokaklarından yine Sinan'a Süleymaniye Camii için ilham verdiği tezini ve söylemini zihinlere perçinlemek adına ve elbette bir sanatçının gözünden bir paylaşım olarak düşünülmüştür. Yine kitapta Dr. Ünver ismi metinde sadece 73. sayfada ve EK'lerden XVIII, XXII, XXIII ve XLII sayfalarında geçmektedir. Bu eserde (1), Dr. Ünver'e ait çizim ve boyamaların muhtemel tarihin XVIII'te yer alan sağ alt köşedeki imza ve tarihten 1956 yılı olduğunu ve Mimar Koca Sinan kitabının ilk baskısı ile aynı yıla tesadüf ettiğini anlayabiliyoruz.

Dr. Ünver'in Dr. İnan ile yollarının Sinan üzerinden kesişmesinin öncesi ve sonrasında Dr. Ünver gezi notlarını içeren ve daha sonra bastırılan birçok "Defteri" vardır. Bu defterlerde genelde gezi günlükleri gibi görülen, beğenilen yerler, kişiler ve olaylar hakkında el yazısı notlar vardır. Çoğunlukla da Latin harf ve rakamları kullanılmasına rağmen Osmanlıca notları da görmek mümkündür. Ziyaret yerlerinde bazı fotoğraflar da çekilmiş ve sayfalara iliştilmiştir. Kara kalem çizimler, süslemeler, yer yer renkli kalem ve suluboya çalışmaları da vardır. Dr. Ünver'in 1955 yılında hazırlanan "Ankara, Adapazarı, Kızılcahamam, Kaman, Kırşehir, Kayseri, Ağırnas, Niğde, Bolu, Kayseri, Aksaray" güzergahı "Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri" olarak kitaplaşmıştır (2). Dr. Ünver'in ömrü boyunca kaç defa ve ne amaçla Kayseri'ye geldiğini net bir şekilde söylemek mümkün olmasa da Kayseri'yi en az dört kez ziyaret etmiştir (3). Bu ziyaretlerin kısa süreli veya uzun süreli olduğuna dair bilgi mevcut değildir. Diğer taraftan, Prof. Dr. A. Hulusi Köker (4)'e göre: Büyük onarımı, Vakıflar Genel Müdürlüğü adına, Prof. Dr. Ali Saim Ülgen yönetmiştir. Bu onarım, 4-5 yıl devam etmiştir. Bu esnada, Prof. Dr. Süheyl Ünver ile Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk, yaz tatillerini, bu eserin içinde, taş ve çekiçle, usta ve işçilerle, ilgilenerek geçirmişlerdir. Dr. Arif

Akşehirli'nin ifadesine göre "Hiç kimsenin yemek davetini de kabul etmemişlerdir." Dr. Akşehirli hem Dr. Ünver gibi hekim hem dönemin Sağlık Müdürü'dür dolayısıyla Dr. Ünver hakkında verdikleri beyanlar teferruatlıdır. Dr. Köker'in editörlüğünde basılan bu yayında yine Dr. Ünver'e ait birçok çizim ve çalışma da mevcuttur.

Yukarıda verilen ilk çalışmada (3) kullanılan görsellerin ekseriyeti "Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri" kitabından kaynak gösterilmiştir. Kitabın içinde bulunan bu el yazıları özellikle Kayseri ve Ağırnas ile ilgili olanlarının tam çözümü ve okunması halen yapılmamıştır. Foto 1, incelendiğinde kenara Dr. Ünver'in el yazısı ile "Bu Prof. Afet İnanın buluşudur. Bu resmi o maksatla bugün Ressam Ahmede yaptırdı. Yani Koca Sinan çocuk iken bu silüeti görüyor ve bu intiba, Süleymaniye'nin tekevvinde müessir oluyor.» Yukarıdaki derkenarda geçen "tekevvin" kelimesi yerine birden çok aynı anlama gelen kelime düşünülebileceğinden dikkatli bir okuma gerekmektedir. Foto 1 hakkında bazı noktaları açığa kavuşturmak ihtiyacı vardır. Öncelikle Foto 2, Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri'nde (2) bulunmamaktadır. Foto 2'in sağ alt köşesindeki imzada "Ağırnas 1955 Ahmet Çalışel" yazmaktadır. Aynı künye çok benzer şekilde Foto 1'de de vardır. Çok dikkatli bakılmadığı zaman bu iki çalışmanın kaynağının bir suluboya resim olduğu düşünülebilir. Halbuki resimlerde bariz farklılıklar vardır.

Foto 2: Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri (2)

Yanıtları merak edilen soruları sıralayalım:

Foto 1'in kaynağı, alındığı yer neresidir?

Foto 2 ki kitapta (2) yer almıyor, nereden alınmıştır?

Resimlerin gerçek sanatçısı ve esin kaynağı kimdir?

Özellikle 3. soruya odaklanacak olursak derkenarda geçen "Ressam Ahmede yaptırdı" ifadesi Dr. İnan'ın yönlendirmesi ile yapıldığını gösteriyor. Zira yukarıda da bahsettiğimiz üzere "Erciyes ve Süleymaniye" arasında ilişki kurma Dr. İnan ile zirveye ulaşıyor ve yaygınlaşıp benimseniyor. Bu durumda kitapta (3) geçtiği öne sürülen derkenarlı bu resmin gerçek ressamı kimdir? Dr. Ünver mi önce çiziyor yoksa "Ahmet Çalışel" mi? Dr. Ünver'in çizdiği resmin boyutu nedir ki bu defterlere (2) sığmış? Bu durumda bu tablonun tek bir kopyası mı var?

Künye olarak tabloda imzası olan Ahmet Çalışel aslında Kütahyalı ressam Ahmet Yakupoğlu'dur (1920-2016). 1964 yılına kadar "Çalışel" soyadını kullanmış, gençlik yıllarında Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Kütahya ziyaretinde keşfetmiş ve İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümünden 1945 yılında mezun olmuştur. Dr. Ünver ile Anadolu ve İstanbul'daki gezilere beraber katıldıklarını biyografisinden öğreniyoruz. Tablolarda okunan 1955 tarihinde Kayseri'de bulunduğu; Dr. Ünver tarafından tutulan notlar içinde adının geçmesi ve fotoğraf çözümleriyle daha da güçlendirilebilir. Ressam Yakupoğlu'nun Anadolu gezilerinde yaptığı benzer suluboya resimler oldukça ilgi çekici ve başarılıdır.

Foto 3: Mimar Sinan'ın doğduğu köyden (Ağırnas) Erciyes Dağı'nın görünüşü. 1955. 17.0x22.0 cm. (5)

Kütahya Maltepe'deki Müze evi ve eserlerini Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'ne bağışlamıştır. Bu girişim, 2022 yılında "Özel Ahmet Yakupoğlu Müzesi"ne dönüşerek Güzel Sanatlar Fakültesi'ne bağlı olarak hizmet vermektedir. Üniversite bünyesinde "Ahmet Yakupoğlu Sanat Galerisi" adıyla da bir internet sayfasını hayata geçirmiştir (5).

Bu internet sitesinde "şehirler kategorisi" ve "Kayseri" başlığında Kayseri'ye ait sanatçı tarafından yapılan iki eser (Foto 3 ve 4) vardır.

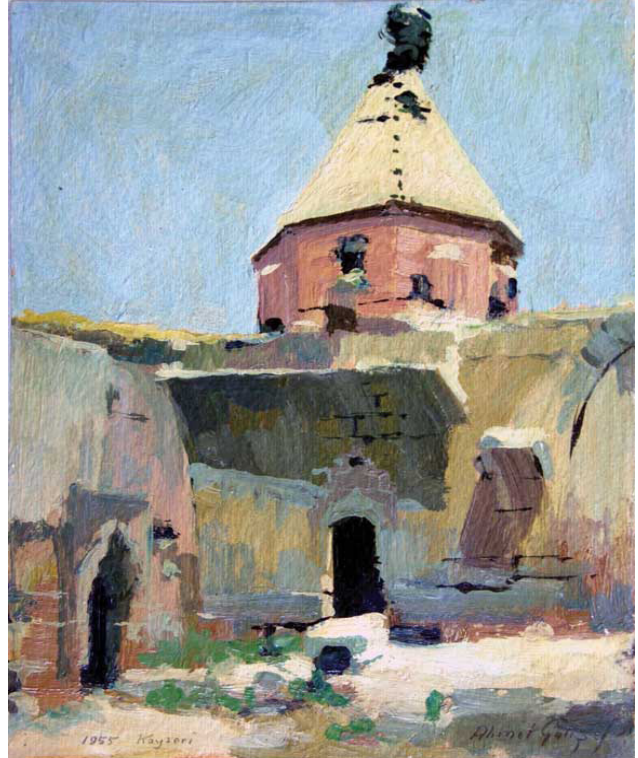

Foto 4: Kayseri Şifaiyesi. 1955. 18.0x23.5 cm. (5)

Dikkat edilirse Foto 3, yukarıda tartıştığımız "Ahmet Yakupoğlu Sanat Galerisi" adresinde (5) bulunan ve orijinal olduğu düşünülen eserdir. Bu tabloya gerek renk gerekse teknik açısından yaklaşıldığında diğer ikisinden de (Foto 1 ve Foto 2) farklı olduğu anlaşılır. Çok bariz şekilde sağ alt köşede künye de yoktur. Bu durumda orijinal tablo hangisidir ve nerededir? Tablo sayısı birden fazlaysa, Dr. İnan'da da bir tablo olabilir miydi? Fikir Dr. İnan'a ait iken, önce Ressam Yakupoğlu yapmış sonra Dr. Ünver ondan esinlenerek "Deftere" tekrar mı yapmıştır? Yoksa Dr. Ünver, Dr. İnan'ın fikrini pratik olarak "Deftere" yapmış, Ressam Yakupoğlu da hocasından mı esinlenmiştir? Elbette, bu noktada birden çok

tablo varsa bazıları imzalı ve bazıları imzasız ise bu hangi maksatla yapılmıştır? Birden çok kopyası bulunan eserlerin sanat eseri olma kimliği tartışmasına konunun uzmanlarının, sanat tarihçilerinin girmesinin daha uygun olacağını düşünüyorum. Ayrıca, Foto 4'ün bir benzerinin de aynı Defterin 163. sayfasında olduğunu söylemekle yetineceğiz (2).

Dr. Ünver'in defterlerinde ve Dr. İnan'ın eserlerinde Mimar Sinan'a ait çok ilginç noktaların zaman içinde ve konunun uzmanları tarafından derinlemesine incelenmesiyle yeni bilgilere ulaşılması mümkün gözükmemektedir. Hakkında hem yerel, hem ulusal hem uluslararası yazılan ve araştırılan hemşehrimiz Sinan'ın daha nice yıllar gündem oluşturacağı, tezlere, haberlere, kitaplara konu olacağı ise şüphesizdir.

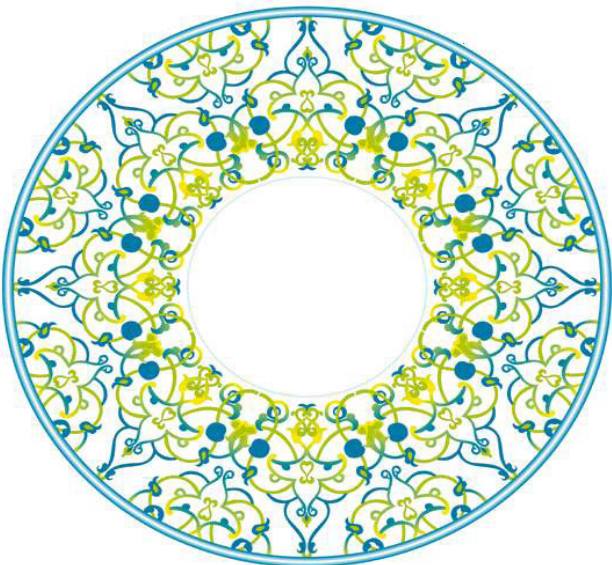
(1) Prof. Dr. A. Afetinan, *Mimar Koca Sinan, Türkiye Emlak Kredi Bankası Neşriyatı No:3 olarak Ayyıldız Matbaası A.Ş., Ankara, 1968.*

(2) Gülbün Masara, *Mine Esiner Özer, Süheyl Ünver'in Orta Anadolu Defterleri, Kubbealtı Neşriyat, 2014.*

(3) Ahmet Ulu, *Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver'in Kayseri Ziyaretleri ve Kayseri Defterleri, Düşünen Şehir, s. 126, 7 (2018).*

(4) Prof. Dr. Ahmet Hulusi Köker, *Selçuklu Gevher Nesibe Sultan Tıp Fakültesi (Tıp Mektebi), (1206), Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü Yayın No: 10, s.29, 14 Mart 1991-Kayseri.*

(5)<https://yakupoglu.dpu.edu.tr/kayseri.html> (Erişim Tarihi: 15.03.2026).

PİR KOCA SİNAN

Bin dört yüz doksan da gelmiş dünyaya
Kayseri'nin gülü pir Koca Sinan
Sanat aşkı ile dalmış deryaya
Gönül sarayında sır Koca Sinan

Kuşları semada uçurur kanat
Hakkın kudretiyle döner kâinat
Maharetli kulu sevdiren sanat
Plan projede Mir Koca Sinan

Nakış nakış oymuş işlemiş taşı
Sarayda sultanlar olmuş sırdaşı
Emsalsiz eserler gönül yoldaşı
Yok, senin benzerin bir Koca Sinan

Kubbe üstüne koyarken Hilal
Ezanla hayali belirdi Bilal
Minareler gökte uçan bir kartal
Temelde esasta şir Koca Sinan

Mevla'm nasip etmiş bu kutlu yolu
Yusuf' la yâd etti bu fakir kulu
Cebi de kalbi de imanla dolu
Para pul elinde kir Koca Sinan

Ozan HAZANİ (Mustafa Ferit Yıldız)

MİMAR SİNAN [1490-1588]

Dr. Atila GÜRSES [Mimar]

Mimar Sinan'ın eserleri, 16. yüzyıldaki şehrin kimliğini, sosyal yapısını, toplumun gelişimini ve devletin gücünü yansıtmaktadır. Entelektüel bir birikime sahip olan Mimar Sinan, mimarının yanı sıra mühendislik, matematik, geometri, psikoloji, sosyoloji, insan kaynakları yönetimi, müzik ve şiirle de ilgilenmiş ve birikimlerini eserlerini yaratırken ve tanımlarken kullanmıştır.

Baş mimar olduğu dönemde yanında, imparatorluğun farklı bölgelerinde eş zamanlı yürütülen inşaatlarda 50 mimar, yüzlerce kalfa, binlerce usta ve çok sayıda çırak çalıştığını düşünecek olursak, günün ulaşım şartlarını da dikkate alarak bunların koordinasyonunu sağlamanın hiç de kolay olmadığı görülecektir. Sinan'ın başarısı, sadece kendi dehasından değil, bu geniş kalfa ve usta kadrosunu etkin şekilde yönetmesinden kaynaklanmıştır.

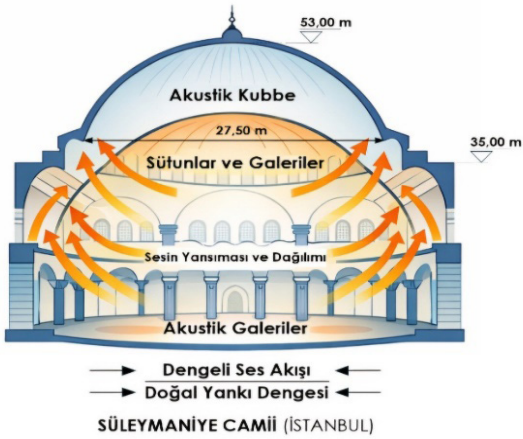
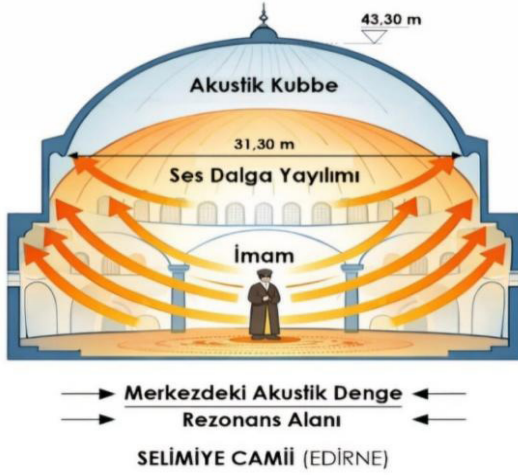
Sinan, eserlerini önce kâğıt üzerinde plan ve kesitlerle tasarlayıp yapının oranlarını, mekân düzenini ve taşıyıcı sistemini ortaya koyardı. Mimar Sinan bazı kaynaklara göre, özellikle büyük projelerde küçük ölçekli maketler hazırlatıp yapının üç boyutlu görünümünü ve oranlarını daha iyi kavramak için kullanılmıştır. Bu yöntemi, hem padişaha projeyi sunmak hem de inşaat öncesi görselleştirme amacıyla tercih etmiştir.

Mimar Sinan büyük kubbeli camilerde akustiğin korunmasına çok önem vermiştir. Güvercin sürüleri kubbe içinde dolaşır veya şerefelere yoğun şekilde konarsa hem gürültü oluşturur hem de yankıyı bozar. Bu nedenle Sinan, kuşları tamamen kovmak yerine onların camiye yoğun şekilde yerleşmesini engelleyen mimari çözümler geliştirmiştir.

Minarelerin şerefe korkulukları ve çıkıntılı taş yüzeylerinde küçük metal sivri uçlar ve bazen dikenli demir çubuklar kullanılmıştır. Bunlar modern kuş engelleme sistemlerinin erken örnekleri sayılır. Kuşların uzun süre oturmasını zorlaştırır. Sinan cephe taşlarını ve kornişleri tasarlarken geniş yatay yüzeyleri azaltmış, dik eğimli taş profilleri kullanmıştır. Bu sayede güvercinlerin rahatça konabileceği yüzeyler minimuma iner. Minare şerefelerinin altlarında ters eğimli profiller ters eğimli taş profiller ve yuvarlatılmış çıkıntılar kullanılmıştır. Bu detaylar kuşların yuva yapmasını zorlaştırır. Kubbe iç mekânına girişin azaltılması ve kubbe içindeki akustiğin korunması için pencere açıklıkları ince şebekelerle kontrol edilmiş ve bazı yerlerde ahşap veya metal kafesler kullanılmıştır. Bu sayede kuşların iç mekâna girmesi zorlaştırılmıştır.

Sinan müzik ile mimarının akustik performansını en üst düzeye taşımak için ilgilenmiştir. Mimar Sinan, camilerinde sesi kusursuz yönetmek için kubbe içine içi boş küpler yerleştirerek sesin tek bir noktada toplanmasını engelleyen ve yutma ve yansıtma dengesini sağlayan, nargile fokurtusu gibi tekniklerle de çınlama süresini ölçen dahi bir akustik mühendisidir. Süleymaniye camiinde kimi kaynaklara göre 65, kimi kaynaklara göre de 256 adet boş küp ağızları aşağı gelecek şekilde kubbe çevresine yerleştirilerek hem akustik mükemmeliyete erişilmiş, hem de kubbenin ağırlığı azaltılarak deprem dayanımı artırılmıştır. Sesin yansımaya yol açan geniş düz yüzeylerin sürekliliğini kırmak için nişler, payandalar ve galeriler kullanmıştır. Küplerin yerleştirildiği yerlerde sesin yutulması ve yansımaları arasındaki dengeyi kurmak

için, yumurta akı ile yapılan özel horasan harcı ve kireç bazlı sıvalardan yararlanmışır. Köşelere yerleştirilen mukarnaslar, yansıyan ses enerjisini dağıtarak “duran dalgaların” oluşmasını önler. Bu geometrik formlar, sesi dağıtıcı (difüzör) bir görev üstlenir. Mimar Sinan’ın akustik tasarımı

Mimar Sinan, büyük kubbeli camilerinde su geçirimsizliği sağlamak için birkaç katmanlı ve oldukça gelişmiş bir çatı sistemi kullanmıştır. Bu sistem hem malzeme hem de geometrik tasarım sayesinde çok uzun ömürlü olmuştur. Sinan’ın camilerinde kubbe ve eğimli çatıların üst yüzeyini 2–3 mm kalınlığında kurşun levhalarla kaplanır ve levhalar bindirmeli şekilde yerleştirilirdi. Ek yerleri kıvrılarak kilitle-nir veya lehimlenirdi. Kurşun, paslanmaz ve esnek olduğu için ısı değişimlerinde çatlama yapmaz ve bu nedenle Osmanlı kubbelerinin

de kullanılan kurşun kaplamaların bir kısmı 400–500 yıl dayanabilmiştir.

Sinan yalnızca malzemeye güvenme-miştir; formu da su yalıtımına hizmet edecek şekilde tasarlamıştır. Kubbe yüzeyi oldukça pürüzsüz ve eğimli yapılıdır. Yağmur suyu hızla aşağı akarak birikmez ve su göllenmesi ne-redeyse oluşmaz. Kubbe kasağında suyun içeri girmesini önleyen saçak ve kurşun de-tayları bulunur. Kurşun kaplamanın altında Tuğla kubbe kabuğu, suya çok dayanıklı ve çatlakları azaltan Horasan harcı ve bazen tesviye harcı / ince şap katmanı bulunur. Büyük camilerde çatılarda oluşan yağmur suları için, kurşun kaplı dere kanalları, gizli inişler ve taş çörtlenler kullanılmıştır. Böylece su du-varlara zarar vermeden dışarı atılır.

Osmanlı vakıf sistemi içinde camilerin kurşun kaplamalarını, derelerini ve oluklarını periyodik olarak yenilemiş ve sistemin yüzyıl-larca çalışmasını sağlamıştır.

Mimar Sinan, camilerdeki en büyük so-runlardan biri olan, kuşların yapıları kirlet-mesini önlemek için oldukça zarif ve aynı zamanda işlevsel çözümler geliştirilmiştir. Si-nan’ın yaklaşımı, kuşları uzaklaştırmak değil onlara kontrollü yaşam alanları sağlayarak yapıyı korumak olmuştur. Sinan döneminde cami duvarlarına taş oyma kuş evleri yapılmıştır. Bu küçük oyuklar ve minyatür yapılar kuşların duvarların rastgele yerlerine konma-sını azaltır. Kuşlar genellikle bu oyukları tercih ettiği için ana cepheler ve önemli mimari yü-zeyler daha temiz kalır. Bu aynı zamanda Os-manlı’da hayvanlara merhamet anlayışının mimariye yansımasıdır. Bu kuş evleri daha sonra Osmanlı mimarisinde çok yaygınlaş-mış ve bazıları mini saray şeklinde yapılmıştır.

Sinan cepheleri ve kubbe altlarını tasar-larken düz ve geniş yatay çıkıntılardan ka-çınmış, taş yüzeylerde su ve kir biriktirmeyen eğimler kullanmıştır. Bu sayede kuşların ra-hatça konabileceği geniş yüzeyler azaltılmış-tır. Kurşun kaplı kubbe yüzeyleri çok eğimli ve pürüzsüz ve kaygan olduğu için kuşların çatıda uzun süre tutunması zorlaşır. Bu da kubbelerin kirlenmesini azaltır. Yağmur sul-a-rını uzaklaştırmak için kullanılan taş çörtlenler cephelerin sürekli yıkanmasına yardımcı olur ve kuş pisliğinin birikmesini azaltır.

Sinan camilerinde kuşlar ana ibadet mekânından uzak duvarlara yaptırılan kuş evlerine yönlendirilmiş, kuşların kontrollü

alanlarda konaklamasını sağlamış ve kubbe ve minare çevresindeki yoğunluk azaltılmıştır.

Mimar Sinan şair olarak tanınmasa da, hem kendi hayatını hem de eserlerini anlattığı yazılarda şiirsel bir dil kullanmıştır. Sinan, duygu ve düşüncelerini ifade etmek için şiiri bir araç olarak kullanmış, ancak bunu genellikle “mütevazı bir mimarın kelimeleri” olarak sunmuştur.

Tezkiretü'l-Bünyan [Yapılar Kitabı], Mimar Sinan'ın arkadaşı şair ve nakkaş Sâî Mustafa Çelebi tarafından Mimar Sinan'ın ağzından yazılan, Mimar Sinan'ın hayatını ve eserlerini anlattığı nazım ve düz yazı olarak kaleme alınmış eserdir. Sinan anlatmış, Sâî Çelebi ise bu anlatıları şiirsel bir dille kâğıda dökmüştür. Bu eserde, Mimar Sinan'ın çocukluk döneminden Başmimar oluşuna kadar hayatı ve önemli altı eserinin yapılışını hikâye etmektedir. Bu sayede Sinan'ın teknik başarıları (Van Gölü'nde gemi yapımı, Prut Nehri üzerine köprü inşası gibi) sadece kuru birer veri olarak değil, edebi birer destan olarak günümüze ulaşmıştır.

Tezkiretü'l-bünyân, Tezkiretü'l-ebniye'den alınan eserler listesinin de bulunduğu bir nüshası temel alınarak İkdam Matbaası sahibi Ahmed Cevdet Bey tarafından yayımlanmıştır. Daha sonra Sadık Erdem buna dayanarak eserin yeni harflerle basımını gerçekleştirmiştir (İstanbul 1988).

Yazmada 344 yapının adı anılmıştır. Sâî Mustafa Çelebi, Tezkire'nin Sinan'la yapılan bir «hasbihal» olduğunu yapının başında bildirir.

“Yapılar Kitabı”nın ikinci bölümünü oluşturan ve birinciye göre daha kısa olan “Tezkiretü'l-Ebniye”de de aşağı yukarı aynı konular işlenmiş ve Sinan'ın eserlerinin listesi, 13 bölüm hâlinde, çok kapsamlı olarak verilmiştir.

Bu kitaplarda, Süleymaniye'nin tamamlanıp ibadete açılmasının gecikmesi üzerine, Kanunî'nin, Sinan'ı, Fatih döneminde yaşamış ve Fatih tarafından dövdürülmüş, öldürtülmüş olan adaşı Atik Sinan'ın başına gelenleri anımsatarak tehdit etmesi, Kırk Çeşme Suyolu'nun yapımı sırasında çeşitli dedikoduların çıkarılması gibi hayli ilginç bilgiler yer almaktadır.

Bütün bunlar, Sinan'ın yaşadığı dönemdeki kısır ortam dikkate alındığında, elbette çok önemli ve çok değerlidir. Ancak, anekdotlarla, beyitlerle süslü olan “Tezkiretü'l-

- Bünyan"ın ve hemen hemen bütününüyle manzum olarak kaleme alınmış olan "Tezki-retü'l-Ebniye"nin, genelde Osmanlı'nın, özelde Sinan'ın mimarisini, tasarım felsefesini, mekân anlayışını, strüktür tekniğini ayrıntılı olarak kavramamızı, bilimsel olarak anlamamızı sağlamaya yetmediği açıktır.

Bu eserlerdeki şiirlerin bir kısmının doğrudan Sinan'a ait olduğu, bir kısmının ise Sâî Çelebi tarafından Sinan'ın duygularını ifade etmek için kaleme alındığı kabul edilir.

Sinan'ın şiirlerinde en belirgin tema te-vazudur. Kendisini değersiz ve fakir olarak tanımlar. Onun en meşhur dizelerinden biri, eserlerinin sonsuza kadar kalmasını dileyen şu duadır:

«Nice kadrini bilen ehl-i irfân,
Görüp desinler: Allah eylesin rahmet!»
(Nice kıymet bilen irfan sahibi insanlar bun-ları görüp, «Allah rahmet eylesin» desinler.)

Mimar Sinan'ın şiirlerinde ve bazı yazış-malarında «Sinanî» mahlasını kullandığı bi-linmektedir. Divan edebiyatı geleneğine uy-gun olarak yazdığı bu parçalar, onun sadece bir mühendis değil, aynı zamanda devrinin sanat dallarına (hat, tezhip, şiir) hâkim bir entelektüel olduğunun kanıtıdır.

Sinan, mimarlığı sadece taş üstüne taş koymak değil, bir «hikmet» arayışı olarak görür. Süleymaniye ve Selimiye'yi anlatırken kullandığı dil o kadar imgeseldir ki, binaları adeta«taştan yazılmış şiirler» olarak tasvir eder.

Mimar Sinan profesyonel anlamda bir Divan şairi değildir; ancak duygu dünyasını aktaracak kadar şiire hakimdir ve eserlerinde şiirsel bir dil kullanmıştır.

Sâî Mustafa Çelebi'nin kaleme aldığı ya-zılar sayesinde Sinan'ın 400'den fazla eseri bugün net bir liste halinde bilinmektedir.

Sinan'ın Süleymaniye Külliyesi'nin bir kö-şesinde yer alan mütevazı türbesi, bu dostlu-ğun somut bir anıttır.

Türbenin üzerindeki 15 mısralık kitabe, Sâî Mustafa Çelebi tarafından yazılmıştır. Bu şiirde Sinan'ı "mühendislerin gözbebeği" olarak tanımlamış ve onun dünyadaki geçiciliğini vurgulayan duygusal dizeler bırakmıştır. Türbe bizzat Sinan tarafından tasarlanmış, ancak ruhu Sâî Mustafa Çelebi'nin kelimeleriyle mühürlenmiştir. Bu

dostluk, Sinan'ın mimari eserlerine de dolaylı bir «şiirsellik» katmıştır.

Sâî Mustafa Çelebi, Sinan'ın yapılarını tarif ederken «gök kubbenin eşi», «cennetin nişanesi» gibi ifadeler kullanmıştır. Bu tanımlamalar, halkın Sinan'ın eserlerine sadece «bina» olarak değil, birer «sanat şiiri» olarak bakmasını sağlamıştır.

Sinan'ın özellikle Süleymaniye inşaatı sıra-sında yaşadığı büyük baskıları ve Sultan Süley-man ile olan diyaloglarını sadece Sâî Mustafa Çelebi 'ye anlatması, bu dostluğun ne kadar derin ve güvene dayalı olduğunu gösterir.

Mimar Sinan'ın türbe kitabesi Sevgili dostu Sâî Çelebi tarafından (in Ottoman Turkish by Yılmaz Karahan, 2018)

Ey iden bir iki gün dünyâ sarayında mekân
Cây-i asâyiş değildir âdeme milk-i cihân
Hân Süleymân'a olub mi'mâr bu merd-i güzîn
Yapdı bir câmi' verir Firdevs-i âlâdan nişân
Emr-i şâhile kılub suyollarına ihtimâm
Hızır olub âb-ı hayâtı âleme kıldı revân
Çekmece cisrine bir tâk-ı mua'llâ çekdi kim,
A'ynıdır âyine-i devranda şekl-i keşşân
Kıldı dört yüzden ziyâde mescid-i âlî binâ,
Yapdı seksen yerde câmi' bu a'zîz-i kârdan
Yüzden artuk ö'mr sürdü âkıbet kıldı vefât
Yattığı yeri Hüdâ kılsın ânın bâğ-ı cinân
Rihletinin Sâî-i dâi didi târihini
"Geçdi bu demde cihândan pîr-i mi'mârân-ı
Sinân" (H.996)
(Rûhiçün Fâtihâ ihsân ide pîr ü civân)

"Ey 'dünya' denilen sarayda geçici olarak ikamet eden!
Bil ki, bu dünya ne bir sığınak ne de güvenli bir limandır.
Sultan Süleyman'ın saltanatı için çalışan asil, yiğit bir ruh,
Böyle bir cami inşa etti ki, bu cennetin bir işaretidir.
Sultan'ın emriyle özenle suyolları açtı,
Hızır (a.s.) gibi bu topraklara hayat veren su getirdi.
Dört yüzden fazla cami ve seksen tane daha zarafetle inşa ederek,
Büyük bir iş başardı, saygın bir iz bıraktı.
Yüz yılı aşkın yaşadı, ancak sonunda son buldu,
Allah onun istirahatgahını cennete çevirsin.

Ölüm tarihi Sai Çelebi'nin duasıyla or-taya çıkmıştır: Bu çağda, bu dünyadan geçip gitti, mimarların ustası Sinan bu dünyadan ay-rıldı. (996 Hicri, 1588 Miladi).

(Herkes, genç yaşlı, ruhuna Fatiha okusun).

TAŞLARIN DİLİ OLSAYDI

İbrahim ŞAŞMA

Taşların dili olsaydı şüphesiz hepsi onun adını sayıklardı. Taşların dili olsaydı, şüphesiz hepsi Mimar Sinan'ı yâd ederlerdi. Bu taşlar, yüzyıllar boyu özlerinde taşıdıkları yükün bir ağırlık olmadığını, başlı başına bir mana denizi olduğunu ondan öğrendiklerini söylerlerdi. Kubbelerin gök semaya açılan sabırlarını, bir kemerin diğer bir kemere sırtını yaslamasını, minarelerin, mihrapların, minberlerin kardeşliğini, sütunların vakur bekleyişini onun ismiyle harmanlardı. Taşların dili olsaydı eğer, her çatlakta bitmeyen bir sabır olduğu, her gölgede ayrı bir huzur devşirildiği, her ışık huzmesinin elifçe bir edayla süzülüşünde ince bir hesap ve derin bir teslimiyet taşıdığını anlatırlardı. Taşların dili olsaydı Sinan'dan ötürü "Bizi taşın ötesine taşıyan, özümüze ölümsüzlük üfleyen kişi oydu" diye haykıracaklardı. Taşlar, ustaca bir dokunuşla ruh ve kimlik kazanan, akıp giden zamana meydan okuyan, zaman törpüsüne diş bileyen o taşlar. Belki de en çok, suskun çığlıklarının bile bir mimarı olduğunu dile getireceklerdi dilleri olsaydı. Hoş, dilleri olmasa da sessizliğin içinden kıyama duran o müstesna ismi, Mimar Sinan'ı bir yüzyıldan diğer bir yüzyıla asalet sancağı olarak taşımakta, her seher güneşi kubbelere buse kondururken Sinan'ın ilim irfan ve ustalığına selam durmaktadırlar.

Osmanlı klasik mimarisinin zirvesini teşkil eden Mimar Sinan, taşlara sadece biçim veren usta değildir. O, taşı taş üstüne koyan bir mimardan öte, akıp giden zamana ayar veren, yol ve yön gösteren bir mihmandar, göklere gönül dayayan kemer ve revaklara sabrı ve hikmet harcı katan bir ustadır. Onun inşa ettiği mekânlarda rüzgâr bile haddini bilerek edebiyet eser, kubbelerin içinden geçer-

ken bir dua gibi narinleşir ve bir sır gibi çoğalır. Bir medeniyetin ayak sesleri ile yükselen mimari, çoğu zaman kudretin ihtişamını ihtiva eder. Ancak Mimar Sinan'ın taşları kudretten ziyade ahengi, ihtişamdaki önce manayı ve aşkı anlatır. Mimar Sinan taşların dilini aşkla tercüme eden bir mütercimdir. Zira o aşkı ve aşkla ilgili bütün insani duyguları mimarisine yansıtılabilen bir sanatkârdır. O, devasa blokları ve taşları gök semaya sıralarken inananların yüreklerindeki boşlukları dolduracak bir genişlikle mesleğini icra etmiştir. O duvarları sadece örmekle kalmamış aynı zamanda mekânın içerisinde ölçü ahlakını serpiştirmiş, duvarlara adeta sukut terbiyesiyle yetiştirmiştir. Mimar Sinan'ın dokunduğu her revak her kubbe göğün arza değen alını gibidir. Onun eserlerinde teslimiyet vardır, tefekkür kol gezmektedir. Işık huzmeleri onun yapılarındaki pencerelerden geliş güzel sızmaz içeriye. O ışık sıradan bir ışık değildir. Her bir ışık mekânlardan içeriye icazet alarak girer, duvarlara bir mana ve hikmet yükü taşıyarak değer. Mimar Sinan ışık huzmelerini taş duvarlara, gölgeyi ve mana serinliğini kubbelere zimmetlerken yürekleri de kendi derinliklerine buyur eder. Çünkü Sinan'ın kitabında mimari sadece bakmakla değil, hissedilerek de görülür. Bir köprünün kemerlerine yüz sürerek menziline akıp giden suya kulak verdiğimizde, bir caminin avlusundan gök semaya başımızı kaldırdığımızda o taşların sesi hep duyulur. Bu ses aşkın sesidir, hakka ve halka hizmetin nişanesidir. Onun taşlarında matematiğin nahifliği, taşların dizilişinde seslerin disiplini saklıdır. Geometri Mimar Sinan'ın gönül penceresinde soğuk bir hesaptan ziyade ilahî nizama duyulan hayranlığın adıdır.

Onun lügatinde, daire, kare, üçgen aşkın ve sanatın ünlü harfi gibidir.

Mimar Sinan'ın kadim kentlere olan ustaca dokunuşları başlı başına bir medeniyet dersidir. Onun eserleri şehri sıkmaz, şehri boğmaz, aksine şehre hayat üfler. Sanki şehir bir yitiğini bulur onun dokunuşlarıyla. Sanki her taş, "ben buraya aidim" der. Onun bu eşsiz sanatıyla ortaya koyduğu eserler toprağa yük olmaz aksine toprağı sırtlanır, toprağın ruhunu yüceltir. Bu bağlamda Mimar Sinan'ın eserleri sadece mazinin yadigârı değil günümüzün de birer ziynetidir. Onun ustalığı: asırlardır ayakta kalıp, göğe doğru yükselen yapıtları, bu yapıtlarda çarpan bir medeniyetin kalbidir. İnsanoğlu fanidir, bir gün süre dolar ve ebediyete kadar susarak gider. Ancak üzerinden geçtiğimiz her köprü de, avuçlarımızı semaya kaldırdığımız her camide Sinan konuşmaya devam eder.

Türk dünyasının meşhur ak sakalı Prof. Dr. İlber ORTAYLI artık uçmağı mekân edinmiş. Allah rahmet eylesin, Türk dünyasının başı sağ olsun.

KOCA SİNAN

Ağırnas'tır onun yurdu
Mimarbaşı Koca Sinan
Mimarların piri, kurdu
Mimarbaşı Koca Sinan

Ak süt emdi anasından
İlham aldı babasından
«İçti eskiler tasından»
Mimarbaşı Koca Sinan

Kesme taştan pinnik yaptı
İşin özün burda kaptı
Onda her düş, pergel, çap'tı
Mimarbaşı Koca Sinan

Serpildi büyüdü Koca
Hem bilgindi, hem de hoca
Mimaride sönmez baca
Mimarbaşı Koca Sinan

O bir yiğit Türk askeri
Tanıktır Mohaç zaferi
Abidedir her eseri
Mimarbaşı Koca Sinan

Ölmez Selimiye'n ölmez
Senin gibi deha gelmez
Çekemeyen kadrin bilmez
Mimarbaşı Koca Sinan

Erciyes'ten örnek almış
Arşa minareler salmış
Gönüllerde baki kalmış
Mimarbaşı Koca Sinan

Kadir ACI

MİMAR SİNAN'IN İMZASI VE TÜRBEŞİ: YAPRAĞA DÜŞEN MÜHÜR

Osman DURMUŞ

Mimar Sinan, 1490 yılında Kayseri'nin Ağırnas Köyü'nde dünyaya gelmiş, 98 yaşında iken 1588 yılında vefat etmiştir. Kanunî Sultan Süleyman döneminde baş mimar olarak görev yapan Sinan, Türk mimarlık tarihine damgasını vurmuştur.

Mimar Sinan'ın türbesi, İstanbul Selimiye Camii'nin eski Ağalar Kapısı'nın karşısında, üçgen bir alanda yer almaktadır. Ölümünden bir yıl önce kendi eliyle inşa ettiği bu türbenin önünde mermerden yapılmış bir sebül bulunmaktadır. Sinan'ın türbesi, 1588'den bu yana çeşitli restorasyonlardan geçmiştir; bunlardan en önemlileri 1933 ve 2011 yıllarında yapılmıştır.

Mühürlerinde ve belgelerinde kullandığı imza ise dikkat çekicidir: Arapça "el-fakîru'l-hakîr Sinan" veya "el-fakîru'l-hakîr Yusuf bin Abdullah". Bu ifade, "değersiz, önemsiz, fakir Sinan/Yusuf" anlamına gelir. Sinan'ın, yaratıcısı karşısında alçakgönüllü bir kul olma bilincini ve tasavvufi derinliğini yansıtan bu imza, onun yalnızca büyük bir mimar değil, aynı zamanda tevazu sahibi bir insan olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmamın, derginizin özel sayısında yer alması; gönlümde gurur, kalbimde ise ebedî bir sevinç olarak yaşayacaktır.

ÂBİDE ŞAHSİYET

Kadri adı gibi kalıcı izdir
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın
İnşâ teknikleri asırlık gizdir
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Mirası kattığı için şeref şan
Hâtırası hatırlarda an be an
Bir diğer lâkabı Mur-i Natüvan
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Doğum yılı ayı günü bilinmez
Yarınları kadar dünü bilinmez
Dâhî ne dehâ ne ünü bilinmez
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Meslek alanında misâllik erdir
Eşsiz yapıtlarla baş yani serdir
Ağırnas dünyaya geldiği yerdir
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Üç padişah dönemine ermiştir
Tebâya kusursuz hizmet vermiştir
Muhteşem zekâsı takdîr dermiştir
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Şehzade'de çıraklığı niyedir
Süleymaniye'de kalfa diyedir
Ustalık eseri Selimiye'dir
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Câmi mescid medreseler türbeler
Hastane suyolu hamam köprüler
İmzasını taşır âh neler neler
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Âdetâ mihrâbın gözüyle kaşı
Deprem terazisi denilen taşı
İstanbul Fatih'te medfûn naaşı
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Şerif der yüzleri ak etmiyor mu?
Âbide şahsiyet pak etmiyor mu?
Rûhu bir Fâtîha hak etmiyor mu?
El-Fakir-ül-Hakir Mîmâr Sinânın

Şerif MENGÜTEMÜR

KOCA MİMAR SİNAN

Kayseri'nin Ağırnas'tan
Asker olup çıktı yola
İlk rütbe "Acemi oğlan"
Hakkında hayırlı ola

Yavuz Sultan Selim ile
Mısır seferine gitti
Ne eserler görüp öyle
Hepsini tecrübe etti

İlk önce "Yayabaşılık"
Sonra "Zemberekçi başı"
Hizmetlerine karşılık
Yükseldi rütbe, maaşı

"Haseki" oldu zamanla
Millet ününü duyunca
"Ulu" ve "Koca" unvanla
Anıldı yıllar boyunca

Hanlar, hamamlar, köprüler
Peş peşe sıralandılar
Camiler ve minareler
Hep adıyla anıldılar

Halep'ten Şam'a uzanan
Eserler bıraktın bize
Bil ki; Koca Mimar Sinan,
Minnettar bu millet size

Halil MANUŞ

MİMAR SİNAN'I ANLAMAK

Ahmet BEKTAŞ

Türk sanatının en büyük ustası, mimarlık ve mühendislik tarihimizin dâhisi, Dünya mimarlık tarihinde erişilmez bir tahtı bulunan Mimar Koca Sinan'ı anmak, onu tanımak Türk olarak herkesin görevidir.

Kayserili Sinan, mimar ve mühendis olarak bizlerin, Mimar Koca Sinan'ı her yönüyle tanımamız milli görevimiz olmalıdır. Anadolu'nun orta yerinde, Krater taşların bol olduğu yerde, Kayseri'nin Ağırnas Köyü'nde marangoz Doğan Yusuf Ağa'nın torunu Abdullah'ın oğludur. 1489'da dünyaya gelir, adı da dedesinin ismini alır, Yusuf'dur.

Bu kireç topraklarda, taş, ustalarının yanında çocukluğu geçer.

Sinan büyüdükçe dedesinin ve babasının yaptığı işler Sinan'ı etkiler ve artık Sinan ustalaşmaya başlar. Köylerde, Selçuklu yapılarında, ustalarla mesleğini icra eder. Hocası ailesidir.

Sinan'ın gençlik devresi; genç yaşlara geldiğinde Yavuz Sultan Selim'in doğu seferlerine denk gelir. Ağırnas bölgesinden 35 kişi, Kayseri'nin tamamından 400 kişi doğu seferlerine katılır. Sene:1512. Sinan artık köyünden helalleşerek ayrılır. Onu uzun bir yol bekler Dede toruna yaya gitmesin diye atını verir. Sinan'ın babası da bölgeyi tanıdığı için orduya mihmandarlık yapar. Sinan, Çaldıran, Mercidabık, Ridaniye seferlerine katılarak askerlik içerisinde bulunduğu vs konakladığı yerlerde gördüğü köprüler, konutlar, türbeler; Doğu mimarisi; İsfahan, Şam, Kudüs, Kahire adeta Sinan'ı ruhen etkilemiştir tabii ki

Yavuz Sultan Selim sekiz yıl kadar tahtta kalır.

1-Sinan'ın ergenlik devresi biter [1512-

1517]

2-Sinan'ın Oğlanlık devresi başlar [1517-1520]

Sinan, acemilik döneminden olgunluk dönemine başlamıştır artık. Padişah Kanuni ile Sinan hiç durmaksızın batı ve doğu seferlerine başlar. Sinan olgun bir kişi olarak yoluna devam eder.

Sinan'ın Yeniçerilik Devresi;
[1520-1539]

Kanuni batı seferlerine çıkıyordu. Sinan birçok eğitimden geçtikten sonra sefer hazırlıkları Sinan'ı heyecanlandırdı. Çok yönlü bilgi sahibiydi. Belgrad, Rodos, Mohaç, Viyana ve de Doğu Bağdat, Diyarbakır, Halep, Van gölüne yaptığı gemilerle aldığı Haseki Rütbesi, Sinan'ın hazırlık yılları [1518-1537]]. Artık yavaş yavaş ortaya çıkmıştır.

Korfu, Puglia, Buğdan seferlerine katılmıştır [1538]. Buğdan seferinde, Purut nehri üzerine ordunun geçmesi için -Lütfü Paşa'nın desteğiyle- Yusuf «Bağdat'ta restorasyonlar, Van Gölü'nde gemiler yapmıştın, üç aydır burada bekliyoruz, bir köprü yapar mısınız?»

Yusuf, Lütfü Paşa'nın sözünü geri çevirmez ve de Lütfü paşa Padişah ile Yusuf'u çadırdaki tanıştırdı. Lütfü Paşa "Bu askerimiz Yusuf bize çok yardımcı olmuştu."

Padişah, köprüyü nasıl yapacağını sorar; Yusuf; «Padişahım! Nehir çok deli ve güçlü akıyor. Nehri genişletip suyu zayıflatacağım. 13 günde köprüyü inşa edeceğim" deyince, Padişah;

«Ben üç aydan beri burada, yağmur altında oturuyorum, sen nasıl yapacaksın?» der.

Yusuf padişaha vaadde bulunur. yapamazsa durumun tehlikeye gireceğini bilir ama Yusuf bu köprüyü yapar ve sabah namazın-

dan sonra ahşap köprüden orduyu geçirir.

Mimar Acem Ali'nin ölümü ile Yusuf Mimarbaşılığa terfi edilir.

Sinan'ın mimarlık yaşamı üç döneme ayrılır:

1.Hazırlık yılları [1512-1537]

2.Erginlik yılları [1538-1575]

3.Dönüşüm yılları [1576-1588]

Koca imparatorluğun Bayındırlık ve İmar Bakanlığına yükselir.

Böyle bir mevkie nasıl birdenbire yükseldiği izah edilemez.

Artık Sinan'ın dönemi başlar. Hem sarayın isteğini hem de bütün sivil mimari ve coğrafyalarda Yüce Allah'ın izniyle eserler inşa etmeye başlar.

Bir lütuf Türk'ü artık yenilmez hal alır.

Sinan bütün yeteneğini, gücünü, enerjisini ve bilgisini projelere dökerek birçok alanda mimarlık ve mühendislik ortaya koyar.

Dini, mimari; camiler, mescitler,

Askeri mimari; kadirgalar, iskeleler, demir ocakları, köprüler, sivil mimari; medreseler, darulkurrallar, darulşifalar, imarethaneler, su kemerleri, çeşmeler, sebiller, hamamlar, konutlar, dükkânlar, mahalle fırınları, su değirmenleri, türbeler, mahzenler, sıbyan mektepleri vb yapılar. Sinan sayısız restorasyonlarda yapıyordu. O tarihte Dünya milletlerinde tanıdığı önemli eserleri 1545 senesinde başlayan Kudüs'te ilk kiblemiz olan Mescidi Aksa'nın restorasyonu Mekke'de Kâbe'nin çevresi ve Kâbe'nin de restorasyonu, Sivas Divriği Ulu Cami restorasyonu, Mevlana Hazretlerinin türbesinin restorasyonu, Bursa Ulu Cami restorasyonu, Ayasofya'nın restorasyonu,

İstanbul'da eski su kemerlerinin restorasyonu, bunlar tanıdık bilindik eserler. Tabi ki Sinan, bu işi büyük bir ekiple inşa ediyordu emrinde projeleri yapan mimarlar da sayısızdı. Yüz binleri geçen işçiler durmak bilmiyordu yılda 46 büyük eser 180 civarında küçük eser inşa ettiriyordu.

Sinan'ın Osmanlı'nın ekonomik gücünün sosyal örgütlenmesinin en yetkin çağında ve kendi özgün kültürünün yarattığı bir yükseliş çizgisinde ortaya çıkararak gerçekleştirdiği ve devletin ve de idarecilerin haşmetini simgeleyen mimari yapıdan Kanunî'den II. Selim'e

ve III. Murat'a kadar uzanan yarım yüzyıldan fazla bir sürede imparatorluğun fiziksel imgesini oluşturuyor. Onun kişiliğinin ve yapıtının anlaşılması Anadolu Türk sentezinin anlaşılması için önemli bir giriştir.

Sinan artık tanınmış bir cevherdir zamanın akışı onun için çok önemliydi. Bu önem, onu sürekli zirveye taşıyor, o her ne yaptığıının bilincindeydi.

Artık Osmanlıda Sinan'sız hiçbir şey yapılmıyordu. Ne sorsalar hep mütevazı bir dil ile karşılıyordu. Sinan bir medeniyetin mimarıdır. Yaptığı eserleri sonsuza denk konuşulacak şekilde inşa etmiş, artık Sinan'ı tüm dünya da konuşulacak seviyeye ulaştırmış. Bu arada özel kişilere onları sonsuza dek konuşturacak eserleri zirveye taşımış hayranlık uyandıran Süleymaniye o şehrin tacıdır.

Yüzyılları aşan heybetiyle ve de mimarlık ve mühendislik zekâsıyla adeta büyülüyor. Akustiktir, yanan kandiller, haşerelerden korumak için is odası, deve kuşu yumurtaları Süleymaniye cami yapımında kullanılmıştır. Tarihin en büyük külliyelerinden biridir. Sinan'ın İstanbul'da 47 camisi vardır. İstanbul'da Sinan'ın ne kadar eseri olduğu bilinmiyor.

Artık Sinan dönüşüm yıllarındaydı. Durmak bilmiyordu. Ülkesini sanat abidesine dönüştürmüştü. Bu arada yeşil vadinin tacı Selimiye Camii [1569-1575], II. Selim emriyle yaptırılmıştır.

Adeta ince, narin haşmetiyle oradan dünyaya selam veriyor. Kubbesinden en büyük hattatlardan biri olan Karahisarı tarafından yazılmış ve İslam dininin temel ilkesi olan tevhidî yani Allah'tan başka ilah olmadığını hâkimiyetin sadece ona ait olduğunu anlatan İhlâs suresinin yapı elemanlarını bütünleştirerek mimari yapıya birlik kimliğini veren kubbenin simgesel anlamıyla örtüştüğü görülmektedir.

Ortada, mavi zemin üzerine, kalem işi tekniği kullanılarak beyaz renkli Celi Sülüs hat ile besmele ile başlayan İhlâs suresinin 1-4.Ayeti derki: «O Allah birdir. Allah samedir. Herkesin başvuracağı yardım dileyeceği tek varlık odur. Kendisi doğurmamıştır ve doğurulmamıştır.

Hiçbir şey onun dengi olmamıştır.”

Anlamını taşımaktadır.

Cami mimarisi özelliklerinin erişilmezliği yanında taş, mermer, çini, ahşap, sedef gibi süsleme özellikleriyle de son derece önemlidir.

Mihrap ve Minberi mermer işçiliğinin başyapıtlarındandır.

Dört ayrı minareler caminin dört köşesinde bulunan her biri özel üç şerefeli, 380 santimetre çapında ki minareler 12 şerefelidir yükseklik 85 metredir. Cümle kapısının iki yanındaki minarelerin şerefelerine üç ayrı yoldan çıkılır. Her bir minareye üç kişi aynı anda ayrı ayrı yollara çıkarlar ama ses gelir birbirini göremezler. Bunun adı Sarmal Tekniktir. Adeta insan ruhunu kendine çeker. Klasik Osmanlı mimarisinin en gelişmiş örneklerinden biridir. Sinan, Osmanlı mimarlık tarihinde çok önemli yere sahip olan Mimar Sinan dönemini Osmanlının klasik çağı olarak tanımlanır. Mimar Sinan'ın kişiliği ya da düşüncesiyle değil, daha çok sanatıyla bilmekteyiz. Başka bir deyişle Sinan ile Sinan'ın sanatı eş anlamlı olmaktadır.

Sinan'ın kişisel psikolojisi üzerinde bilgi onun yaşamını bilmekten çok yapılarının analizinden elde edilecek ve yorumlarının sezgilerine bağlı yargılar olabilir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun 1539 yılları arasında baş mimarı olan büyük usta Mimar Sinan'ın hayatı ve özellikle eserleri üzerine pek çok çalışma yapıldığı görülmektedir.

Dünyada ve ülkemizde Sinan sonsuza denk Allah'ın izniyle konuşulacaktır. Kâbe taşları - Kadırga Sokullu Mehmet Paşa Camii 1571 ana giriş kapısı üzerinde, mihrap alınlığında, minber kapı alınlığında, minber köşkü kemerinde olmak üzere dört küçük parça şeklinde Hacerülesved Taşı yer alır.

II. Selim'in Kâbe'yi yeniletmesi [1567] sırasında padişah tarafından kızıyla damadına hediye verilmiş veya Mekke de bizzat hayır anıtları yaptıran Sokullu'nun vekilleri aracılığıyla edinilmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu küçük taşlar, camideki saygın yerleri ile İslam dünyasının birliği ve Allah'ın evi olarak kabul edilen Kâbe'yi simgelemektedir. Kâbe'ye gidecek gücü olmayan insanların gönül Kâbe'si olan bu yapıda yapacakları dua ve ibadetlerin Kâbe'de yapılacak ibadetle aynı değerde olacağına olan inancı simgelediği

de söylenebilir. Beş tane olan Hacerülesvet taşlarından bir de Kanuni türbesinin kapı üstündeki pencere kilit taşı üzerindedir.

Süleymaniye Cami inşası devam ederken Alman ve İtalyan kralları rahatsız olurlar. Koca Cihan İmparatorunun Padişahı

Kanuni Sultan Süleyman tarihin en haşmetli camisini yaptırır.

Ne yazık ki şeytani düşünce devreye girer. Derhal papazları yanlarına getirtirler.

Bir taşın içerisine haç işareti yaptırıp elçilerle Kanuni Sultan Süleyman'a gönderirler. Bu taşı haşmetli eserimizin mihrabının üstüne konmasını isterler.

Kanuni elçileri yedirir içirir gönderir ve de huzuruna Piri Mimar Ağayı getirtir.

Kanuni, «Bak bu taşı Alman ve İtalya kralı göndermiş bu taşı caminin mihrabı üzerine koy der.» Mimar Sinan taşı alır yolu tutar cami inşaatının bir kenarına koyar.

Bir gün rüyasında o taşın içerisinde irin görür sabah güneşle camiye gelir ustalara taşı açtırır ne görsün ki taşın içerisinden hac işareti çıkar.

Hemen padişaha gider bu durumu anlatır. Padişah gereğinin yapılmasını ister. Sinan bu haç işaretini avlu kapısının girişine koydurur açılışa bir elçiyle, kralları davet eder. Krallar gelmez. Papazları gönderirler. Caminin açılışı yapılırken Sinan papazları taşın önünde tutar onlara işaret eder "haç yerededir" der. Sizin haç layık olduğu yere yerleştirilmiştir.

İslam dininin inanç temelini yansıtan Kelime-i Tevhid «Lâ İlâhe İllallah Muhammed'ün Resülüllah»

«Allah'tan başka İlah yoktur; Muhammed Allah'ın elçisidir.» ibaresine rastlanmaktadır. Bilindiği üzere cami yapıları sadece ibadet amaçlı olmayıp birer kentsel merkez veya kamusal olan özelliği gösterirler. Darüşşifa, Medrese, İmarethane, Sıbyan mektebi vb yapılar külliye oluşturur.

107 caminin 84'ü Selâtin [sultan] camileridir. Konya da Sultan Selim Cami, II. Selim vali iken 1570 'de Mimar Sinan'ın oğlu Mustafa'dır. Şam'daki Süleymaniye Külliyesi, Kanuni Sultan Süleyman adına 1559 yılında yapıldı. Klasik Osmanlı mimarisi örneğidir.

İmarat ve medreseli külliye dir.

Osmanlı toplum düzeni, yönetim biçimi

kültür ve sanat ortamını öylesine güçlü belir-
miştir. Selçuklunun adeta alıntısıdır.

Sinan yapılan inşaat alanlarında o böl-
genin ustasını taşıyı kusursuz şekilde kullan-
mış, Kudüs Haseki Sultan Camii 1550-1557
de, tekkesi, imareti, medresesi Hürrem Sultan
tarafından Mescid-i Aksa'nın meclis kapısı
yolunda inşa edilen önemli bir Mimar Sinan
eseridir.

Kırım Gözleve Tatar Han Cami
1552-Gözleve Limanında Sinan eserleri gü-
nün moda deyiimiyle mega eserleridir. Ye-
teneğin çok yönlü olduğu vd çağları aştığı,
çağdaşları içinde sivrilerek değil, aşılmaz bi-
çimlerde tarihe imza atmayı başararak ken-
dini ortaya koyduğu zamanlarda «deha» diye
adlandırılır.

İşte bu Mimar Sinan dehasının kendisinin
dahi hoşnut olarak mesleki başarısını
aşması olarak belirtildiği zirvedeki eserlerini
anlayabilmek bizler için çok zorlayıcı idi.
Çünkü daha fazla bilgi daha fazla anlam
tecrübe etmeyi gerektiriyor.

Sinan bir ortaçağ Rönesans sanatının
estetik değerler üzerine kurulduğunu da göz
önüne alırsak rahatlıkla söyleyebiliriz ki mu-
karnas, geometrik, mihrap, minber, minare,
kubbe, sütunlar, ahşap kapılar, çiniler, metal,
alçılar, sıvalar, Horasan harcı kitabeler, tablo-
lar, şadırvanlar, sebiller, saraylar köşkler, ko-
naklar, dükkânlar, Türk üçgenleri, Akustik is
odaları, Deve kuşu yumurtası, Kandiller, Çar-
kifelek, elli metreyi aşan kubbeler, alemiyle
85 metre minareler, sarmal teknik minareler,
hat sanatları, Ayetler, dört, altı ve sekiz sü-
tun destekli Kubbeler-Mahfiller Hz. Âdem'den
Hz. Muhammed'e kadar yirmi beş peygamber
adına tablo ayetleri, ilim ve bilimi adeta
ruhuna kazımış bir

Allah dostudur. Sinan'ın biyografisi teyzin
anlayışı mimarlık, mühendislik, jeolojik ölçü
birimleri sırları bilime, hatta din konusundaki
reformlar ve üstün eserler o zamanki bilincin
Dünyanın belirli bölgelerinde belirli şahsiyet-
leri ile geliştirse de mimari konuda Mimar Si-
nan zirveye oturmuştur.

Sinan'dan öncesi ve Sinan'dan sonrası
statik ve de klasik anlam taşıyor.

Mimar Koca Sinan gerçek adıyla Yusuf:
Dünya da mimarların ve mühendislerin

göz bebeği, büyük kurucuların süsü, çağının
bilginlerinin ve bütün çağların ustası, kendi
çağının Oklid'i, sultanın mimarı, imparator-
luğun öğretmeni diye tanımlanır...

MİMAR SİNAN

Sanat kavramının mihenk taşıydı.
Osmanlı Devleti mimar başıydı.
Sentez ve akustik onun işiydi.
Zekânın dehaya erdiği yıllar.

Tam dört yüz esere imzayı attı.
Bir asır yaşadı hünerler kattı.
Süleymaniye’de huzurla yattı.
Güneşin toprağa girdiği yıllar.

Nakkaşlı haşmetli kubbeler çattı.
Selimiye’leri tarihe kattı.
Üç ayrı çıkışlı minare yaptı.
Sırdı şerefeye vardığı yollar.

Muhteşem Süleyman, muhterem Sinan
Görkemli bir devlet, sarsılmaz iman.
Viyanaya doğru gittiler heman.
Mostar köprüsünü kurduğu yıllar.

Bin beş yüz’lü yıllar böylece geçti.
Türkiye mimarı böyle gelişti.
Eğlenmedi dinlenmedi çalıştı.
Yurduma eserler verdiği yıllar.

Eserler vatana armağan dermiş.
Vatanı uğruna bir ömür vermiş.
Ağırnas’da doğmuş, murada ermiş.
Kayseri ilinde durduğu yıllar.

Hikmet ONAÇ

KOCA SİNAN’A

Kayseri’den çıktı o kutlu yola
Balkanlar içinde verdi bir mola
Haberler salındı hem sağa sola
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a
Minareler sanki göğe kalemdir
Dünya onun için dua âlemdir
Eşsiz sanattır, bitmez kelâmdir
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a

Taşın üzerine mührü koyan o
Eserin canında ruhu duyan o
Gözün üzerine yaşı koyan o
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a
Şehzade başında çıraklık bitti
Süleymaniye’de kalfalık yetti
Selimiye ile zirveye gitti
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a

Berk kaya içinde cevher bulandı
Mermerin rengine nakış dolandı
Gök kubbe altında yüzü solandı
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a
Asırlar geçse de dimdik duruyor
Taştan çıkan sanat hüküm sürüyor
Türk’ün onurunu dünya görüyor
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a

Ağırnas köyünde yedi ilk aşığı
Erciyes’ten aldı sabrı telaşığı
Gümüşten bir kemer sanki her taşığı
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a
Hesap dehasıydı ilmin aynası
Cihanın sevdası mülkün binası
Sönmez tarihimin sönmez ziyası
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a

Horasan harcıyla ördü duvarı
Sesin yankısında buldu ayarını
Dünyaya bıraktı büyük kararını
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a
Sinan burada bu toprağa düştü
Bilgi ağlarıyla göklere uçtu
Tarihin içinden bugüne geçti
Mimarbaşı derler Koca Sinan’a

İsmail KAYA

MİMAR SİNAN'IN EĞRİ MİNARESİ

Muammer YILMAZ

Türk'e şeref, dünyaya ise yüzlerce eser veren bir sanatkâr olarak tarihe damgasını vuran Mimar Sinan, 1490 yılında Kayseri'mizin Ağırnas köyünde dünyaya gelmiş, 98 yaşında (1588) İstanbul'da ölmüştür.

Cihangir Yavuz Sultan devrinde devşirme olarak İstanbul'a gelmiş olan Abdülmennan oğlu Sinan, Kanuni Sultan Süleyman devrinde Yeniçeri oldu. Bundan sonra Sinan için yeni bir hayat ve ikbâl yolu başladı. Belgrat (1521) ve Rodos (1522) seferlerine katılmış, atlı Sekban (Sınır boylarında, sancak beyleri ile eyalet paşaların idaresinde bulunan askerler) olmuş, 1526 'da Mohaç Meydan Savaşında hazır bulunmuştur. Zaman zaman Zemberekçi (Demir veya pirinçten yapılmış ok) başılık rütbesi ile Alman ve Bağdat seferine (1534) katılmıştır. Dönüşünde haseki olmuş ve Kanuni'nin Korfu, Pulya, Moldovya seferlerinde bulunduktan sonra o tarihte (1538) Mimarbaşı olmuştur. Elli yaşında Mimarbaşı olan Sinan'ın bu görevi üstlenmesinde eğitimi ve kabiliyetinin yanında, sentez yeteneği de büyük rol oynamıştı. Buna ülkeyi gezip görmesi, buralardaki eserleri yakından inceleme fırsatı bulması sebep olmuştu. Yakından gördüğü eserlerin hiçbirini kopya etmedi.

Kendi duygularında pişirdiği, kendi yüreğinde inşa ettiği eserlerini dantel dantel taşa işledi, adeta onlara can ve şekil verdi. Sinan'ın Mimarbaşı olduktan sonra verdiği üç büyük eser, onun sanatının gelişmesini gösteren basamaklar gibidir. Bunlardan ilki, İstanbul Şehzadebaşı Camii ve külliyesidir. Mimar Sinan'ın en güzel eseri, seksen yaşında iken yaptığı ustalık eserim dediği Edirne'deki Se-

limiye Camiidir. Süleymaniye Camii, Mimar Sinan'ın İstanbul'daki en muhteşem eseridir. Kendi tabiriyle kalfalık döneminde yapılmıştır. Yirmi yedi metre çapındaki büyük kubbe kademe kademe yükselen binanın üzerine gayet nispetli ve ahenkli bir şekilde oturtulmuştur. Mimar Sinan bilhassa Süleymaniye ve Selimiye Camilerinde akustik ve drenaj (kanalizasyon) sisteminde vardığı nokta ulaşılmazdır. Öyle ki günümüz mühendislerine bile parmak ısırtmaktadır. Camide verilen vaazın duyulması için, akustik sistemi üzerinde detaylı bir şekilde çalıştı. Sesin bir noktadan çıkaran caminin tüm köşelerine eşit şekilde dağılması için yoğun çaba gösterdi. Bu gaye ile Anadolu'dan turşu küplerinden 65 tane sini ağızları aşağıya vaziyette içi boş olarak ana kubbenin etrafındaki duvarlara yerleştirdi. Küplerin aralarını da yumurta akı ile sıvadı. Yine Süleymaniye'nin tavanından sarkıtılmış 30 deve kuşu yumurtası bulunuyor. Bazı uzmanlara göre, 1557 yılından beri camide bulunan bu yumurtalar sağladıkları kokuyla örümceklerin ağ bağlamasını önüyor.

Deve kuşu yumurtası, kuru ve havadar bir yerde muhafaza edildiğinde, suyunu kaybederek çürüyor ve insanlar tarafından hissedilmeyen yaydığı koku nedeniyle örümcekler o anda yaklaşmıyor. Dolayısıyla o ortamda örümcek barınmıyor ve bu da ağ oluşumunu önüyor. Yumurtanın bu özelliği, ortalama 60-70 metrekarelik bir alanda etki gösteriyor. Muhteşem Süleymaniye Camiinin yapımı sırasında ilgi çekici olaylar hem camiyi, hem de tarihimizi daha da renklendirmiştir. Süleymaniye'nin temele ilk taşı Kanuni'nin isteği üzerine Şeyhülislâm Ebussuud Efendi

koyar. 1550’de yapımına başlanır, yedi yıl sonra tamamlanır.

Dört minaresi, on şerefesi vardır. Minareler İstanbul’un fethinden sonra gelen ilk dört sultanı, şerefeler ise onuncu padişahı temsil ediyor. O da Kanuni’nin kendisidir. Külliye’nin inşasında hem Müslümanlar hem de gayri Müslimler görev almışlardır. Evliya Çelebimiz o güzel üslubuyla inşaatın uzun sürmesiyle ilgili dikkat çekici bilgiler vermektedir: “Bütün Osmanlı ülkesinde ne kadar usta mimar, yapıcı, amele, taş yontucu, mermerci varsa toplandı. Üç bin esir tam üç sene çalışarak temelini yerin dibine indirdiler. Dağ delenlerin balyoz sesini dünyayı yüklemiş olan öküz işitirdi.

İran Şahı Tahmasb, Süleyman Han’ın cami yapmayı bıraktığını işiterek, acele bir büyükelçi hazırlayıp bin çanta mal ve bir kutu kıymetli çeşit çeşit mücevher göndererek şu mektubu yazmış:

“İşittik ki, camiyi tamamlamaya kudretiniz kalmamış ve yarıda bırakıp vazgeçmişsiniz. Size, dostluğumuza dayanarak birçok para, hazine ve mücevher gönderdik. Bu mücevherleri satıp ve bu malı harcıyarak camiyi bitirmeye gayret ediniz. Kanuni Sultan Süleyman bu elçinin gelmesine ve mektuba çok kızdı. Gönderilen paranın tamamını Yahudilere dağıttı. Mücevherleri ise Mimar Sinan’a verdi. “Bu mücevherler benim camimin taşları yanında kıymetsizdir. Çabucak bunları başka taşların yanına katarak kullan” dedi. Bu cevabı alan elçinin şaşkın bakışları arasında Sinan mücevherleri harcın içine katmış. Bu harçlar caminin sol tarafında üç şerefeli minarede kullanıldı.” Sinan kan-ter içinde Süleymaniye Camiini tamamlamaya uğraşiyor. Anadolu’dan malını satmaya gelmiş bir köylü vatandaş da yörede dolaşüyor. Hafiften kafayı çekmiş, yalpalayarak yürüyor. Bu arada cami inşaatına da merak sarıyor. Saatlerce bakıyor, bakıyor, sonra araya sora, Mimar Sinan’ı buluyor. Ona minarelerden birini gösteriyor. “-Usta yahu... Bu minare eğri...”

Sinan sıcakta o kadar bunalmış ki, ağzın-

dan soluyor. Adamı gölgeye oturtuyor ve bir de kahve ısmarlıyor. Sonra kalfaları çağırıyor.

“-Bakın, şu minare eğriymiş. Bu Mehmet Bey kardeşimiz fark etti. Bir halat bağlayıp çekelim de düzelsin.” Kalfalar “Ustanın bir bildiği vardır” deyip halatı bağlıyorlar başlıyorlar çekmeye. Sinan da,

Mehmet’e soruyor durmadan. “Tamam mı?” Sonunda “Tamam” diyor Mehmet ...” Şimdi düzeldi”.

“Sağ olasin” diyor Sinan. Sırtını sıvazlıyor. Kalfalar Sinan’ın yanına koşuyor.

“-Usta sen delirdin mi? Minarenin eğri olduğunu dünyanın en büyük Mimarı bilmez de, bu sarhoş köylü mü bilir? Hadi bildi, halat bağlayıp çekmekle minare mi düzeler?” Mimar Sinan gülüyor: “-Çocuklar, siz bizim milleti bilmezsiniz. Biz eğer adamı ikna etmeden başımızdan kovsaydık, gider bir yerde bu minarenin eğri olduğunu söylerdi. Bizim millet de kırk yıllık mimarına değil, bu sarhoşa inanırdı. Adımız “Eğri Minareci Sinan’a çıkardı...”

Aslında Sinan gözlerdeki eğriliği düzeltmişti.

MİMAR SİNAN’IN NARGİLESİ

Sinan padişahı Kanuni’ye verdiği sözünü tutmak ve bir an önce Süleymaniye’yi bitirmek için var gücü ile çalışıyordu. Kendini çekemeyenler, Sultan Süleyman’a: “Cami yapılırken kubbenin altına yan gelip nargile fokurdattır, bu ne iştir? Diye şikâyet etmişlerdi. Kanuni haber vermeden cami inşaatını teftişe gitmişti. Hakikaten Mimar Sinan’ı nargile yanında kubbenin altında bir mindere oturmuş gördü. Kızgın bir halde Sinan’a: “-Bire Koca Sinan bu ne hâl?” diye sordu. Sinan sükûnetle: “-Padişahım dedi. Kerem edip şu nargileyi bir gözden geçirseniz...”

Kanuni, gözünü nargileden tarafa çevirince hayret etti. Çünkü nargilenin üstünde tömbeki yoktu, fokurdayan, sadece su idi. Sinan Kanuni’ye dönerek şunları söyledi:

“-Şevketlim, bu nargileyi burada sırf fokurtusundan faydalanmak için bulunduruyorum. Bu ses bana, bir camide okunacak Kuran-ı Kerim seslerinin (akustik), caminin her tarafına yayılması ve her tarafta aynı şekilde işitilmesi için icap eden tedbirleri almama yardım eder.”

KÜFFARIN DİLİNİ KESEN SELİMİYE

Koca Sinan, Kanuni'nin oğlu Sultan İkinci Selim adına yapacağı cami öyle bir eser olacaktı ki çıraklık ve kalfalık devrindeki Şehzadebaşı ve Süleymaniye'den daha haşmetli olmanın yanında, Ayasofya'yı da geçecekti. Avrupalılar, Osmanlılar mimarlıkta ne kadar usta olsalar da Ayasofya'yı geçemezler diyordu. O halde Sinan öyle bir eser yapmalıydı ki onunla küffarın dilini kesmiş olmalıydı.

Serhat şehri Edirne'nin en hâkim tepesinde Selimiye Camii'nin inşasına başlandı. Altı yıl gibi bir zaman dilimi içinde tamamlanan caminin yapılışı sırasında Sinan, olağanüstü bir gayret gösterdi.

Beklediği mutluluğu sonunda bir kez daha yakalayan Sinan'ın bu şaheseri; gözleri kamaştırıyor, kalpleri tutuşturuyordu. Kubbesi hakikaten muhteşem olmuştu.

Mimar Sinan, camiyi hayranlıkla gezen ve kendini tebrik edip şükranlarını sunan İkinci Selim'e hitabı Selimiye'yi daha da kutsallaştırıyordu: “-Hünkârım, Selimiye'nin kubbesi Ayasofya'nın kubbesinden 3 metre geniş, 4 metre daha yüksektir... Artık küffarın dili kesilmiştir. Müsterih olunuz.” Sultan Selim bu muhteşem eserin minberinin altından olmasını istiyordu: “-Mimarbaşı dedi. Öyle ise eşsiz bir esere, yine böylesine eşsiz bir minber gerek. Düşünürüm ki bu minber som altından olsun, eserin şanına layık değerinde bulunsun.” Mimar Sinan tebessüm ederek cevap verdi:

“-Hünkârım, altına insanların tamahı ziyadedir. Ola ki törpü ile parçalar, koparıp minberi bozalar. Kulunuz öyle bir minber yapacak ki som altından da güzel ve değerli olacak. İnsanlar gelip gördükçe hayranlıklarını açıklamaya mecbur kalacaklardır.” Edirne Selimiye Camii, İslâm'ın şartları, farzları, tevhit inancının izlerini taşır. Devasa kubbe Allah'ın birliğini, teklifini, caminin pencerelelerinin 5 kademli oluşu İslâm'ın 5 şartını anla-

tır. 32 metre çapındaki dev kubbe İslâm'ın 32 farzını işaret eder. 4 vaaz kürsüsü 4 mezhebi anlatır. Arka minarelerin 6 yollu olması iman-ın 6 şartını, minarelerin toplamda 12 şerefeli olması ise namazın 12 farzına yoludur.

Kalem gibi ince, bir dantel süslü 3 şerefeli 4 minaresi bulunan Selimiye'nin minarelerinin uzunluğu âlemi dâhil 85 metre uzunluğunda dönemin şartları düşünüldüğünde inanılmazın başarıldığı minareleri 3 yollu olarak tasarlandığı için, minareden çıkan 3 kişi birbirini göremez.

TERS LÂLE

Lale bir çiçek ki, sanat eserlerine konu olmuş, mezar taşlarını, cami içlerini süslemiş, şairler adına şiirler yazmış, ressamlar onu resimleriyle ölümsüzleştirmiş. Mimar Sinan'ın ustalık eserim dediği Selimiye Cami, yalnızca bir ibadet hane değil, aynı zamanda sanat ve miras eseridir. Sinan'ın Selimiye Cami'sinin müezzin mahfiline güneydoğu köşesindeki ayağına işlemiş olduğu ters lale, Osmanlı Devleti'nin de ihtişamını, gücünü ve büyüklüğünü de yansıtır. Ters lale motifi hakkında birçok farklı inanış bulunmaktadır. Bunlardan en yaygını olanı ters bir kadına ait olan lale bahçesiyle ilgilidir. Söylenceye göre; caminin yapılacağı yerde inatçı, yaşlı bir kadının lale bahçesi bulunmaktaymış. Onun bahçesinin çevresindeki alanın tamamının satın alınmasına rağmen kadın bahçesini vermemekte ısrar etmiş. Sonunda Kanuni Sultan Süleyman'ın kızı Mihrimâh Sultan ve Mimar Sinan kadını zorda olsa ikna etmişler. Mihrimâh Sultan bahçenin parasını bizzat hususi hacılığıyla karşılamış. Ancak kadın Mimar

Sinan'a şöyle demiş: “-Mimar Ağa, tamam bahçemi sattım. Ancak senden bir isteğim var. Benim lalelerimi ters bir şekilde camide görmek isterim.” Koca Sinan biraz düşündükten sonra bu teklifi de kabul etmiş. Cami tamamlandıktan sonra Sinan, kadını çağırılmış ve ters lale motifini göstermiş. Kadın sevinmiş ve şöyle demiş:

“-Benim de isteğim buydu, cami var oldukça bu lale vesilesiyle benim de ismim anılacak.” Diğer bir hikâyeye de Mimar Sinan,

Edirne'ye gelirken çok sevdiği torunu Fatma'yı yanında getirir. Fatma, dedesinin yanından bir an olsun ayrılmaz, her yere onunla gider. Küçük kız, henüz 8-10 yaşlarındadır. Fatma, Edirne'nin soğuşunda bir kış günü hastalanır, yataklara düşer ve hayata gözlerini yumar. Mimar Sinan, bu duruma çok üzülür. Günlerce kendine gelemez. Torununa baldaken (Yapıların üst örtüsü ayak ve sütunlarla taşının üstü kapalı, yanları açık) formda bir türbe yapar. Türbenin üzerine koydurduğu mermer sandukanın üzerine de boynu bükük bir lale işletir...

MİMAR SİNAN VE SU

364 yapıya (esere) imza atan Muhteşem Sinan'ın en büyük hizmetlerinden birisi de İstanbul'u suya kavuşturmasıdır. 16. Yüzyılın ortalarında İstanbul'da büyük bir su sıkıntısı vardır. Bir at yükü su on beş akçeye satılıyordu. Kanuni bu işin hallini her zaman olduğu gibi Mimar Sinan'a havale etti. Sinan eski kemerleri onardı, yenilerini yaptı, suyollarını ıslah etti. Dokuz yıl sonra şehir bol suya kavuştu. İstanbul'a kırk tane yeni çeşme yaptırıldı. Getirilen suya da bu sebeple "Kırk Çeşme Suyu" denildi. İstanbul ve halkı suya doydular ama ya Sinan? Gel zaman git zaman Kanuni hayattan ayrıldı. Sinan ise Süleymaniye'deki evine çekildi. Bu evde, Kanuni'nin kendisine hizmetlerine karşılık olarak verdiği bir lüle (musluk) suyu vardı. Onu çekemeyenler izinsiz su kullandığını ihbar ettiler. Kadı'nın yaptırdığı araştırmada, gerçekten evinde su bulunduğu anlaşılınca Sinan Divân'a çağrıldı. Sordular:

"-Evinde bir lüle su olduğu doğru mudur?"

"-Evet, doğrudur."

"-Ya, nereden peyda eyledin?"

"-Hizmetim makbulü, Merhum Şahı Cihan (Kanuni) hazretleri ihsân ve inayet buyurdular."

"-Ya, elinde ferman var mıdır?"

"-Yoktur. Suyu ihsân buyurduklarında ferman dahi istemeye hicap ettim."

Divân, hizmetlerini göz önünde bulundurup Mimar Sinan'a ceza vermedi. Ancak, fermânsız su kullanması yasak olduğundan evinin suyunu kestirdi.

Sinan 100 yaşına girerken hastalanır yatağa düşer. Vefat sırasında bir bezi suya batırıp da dudağına çalmak isterken bakarlar ki evindeki musluktan su akıyor. İstanbul'a su getiren Sinan, susuz evde vefat eder. Vefat sırasında bu olayı başında konuşanlara verdiği cevap enteresandır:

-Biz hizmetimizi dünyada bir bardak suya satacak kadar menfaat düşkünü değiliz. Bu hizmetimizi Allah için yaptık ve mükâfatını da ahirette bekliyoruz. Dünyada evimize su verilmediği için müteessir değiliz. Koca Sinan, 1598'den beri Süleymaniye Camii'nin avlusunda kendi yaptırdığı mütevazı ve sade türbesinde huzur içinde uymasına devam ediyor.

BAHÇEDEKİ SU DOLABI

Bir gün Kanuni'nin oğlu Sultan İkinci Selim İstanbul'un batı tarafında sanki bir cennet bahçesi olan İskender Çelebi bahçesini görmeye gider. Daha sonra onun yakınındaki Rüstem Paşa'nın eşi ve ikinci Selim'in kız kardeşi Mihrimâh Sultan'ın bahçesine de uğrar. Burada neşe ile gezintiye çıkıp gülleri seyrederken bu bahçenin İskender Çelebi'ninki gibi güzel ve sebzelerin de o kadar taze olmadığını görür. Bahçivana bu bahçenin yerinin daha güzel ve hizmetlileri daha fazla olmasına rağmen bu bahçenin İskender Çelebi bahçesi gibi bakımlı olmadığını nedeni sorar. Yanında bulunan devlet adamları bu soruya şöyle cevap verirler: "-Padişahım, bir bahçeye yeterli su akmayınca, elbette yeşillik ve canlılık olmaz". Sultan Selim eliyle bahçenin bir köşesini işaret ederek, dönen bir su dolabının yapımına başlasınlar der. Sözlerine devamla Mimarbaşıyı davet etsinler. O yerde yapılması mümkün müdür baksın, Her işi ehline vermek gerekir diye ekler. Padişahın huzuruna getirilen Mimar ve mühendis Sinan olup bitenleri şöyle anlatır:

"Bu zayıf kulu huzuruna getirdiler. Saadetli Padişahın huzurunda dua ederek şöyle dedim. Saadetli Padişahım çok güzel düşünmüşler. Oraya dolap yapmak mümkündür. Ancak en uygun yer, bağın en yüksek yeridir ki, yüksekte akan su bağın her yerine rahatlıkla ulaşsın. Fakat padişahımın bu-

yurduğu yerde yapılırsa, bazı yerlere su çıkamayabilir. Buyurdular ki yüksekte su olur mu? Evet padişahı. Pınarların çoğu dağların başındadır. Su alçağa yükseğe göre bulunmaz dedim. Rahmetli Padişah görüşüme muhalif olduğumdan sultanlık gururu incinir gibi oldu. Ancak görüşümü istemeden de olsa kabul etti. Eğer buradan su çıkmazsa, mimar ile asil o zaman konuşuruz diye saraya doğru yola çıktı. Hemen çalışmalara başladım. Bu iş için görevlendirilen çok sayıdaki Acemi (Yeniçeri) Oğlanlar çalışıp kuyuyu kazmaya başladılar. Bir insan boyu kadar zemini kazdıktan sonra kagir (kargir) olarak inşa edilmiş büyük bir dolap dairesine rastladık. Kâfir (Bizanslılar) zamanından kalma bir dolap kuyusu bulundu. Duvarın taşları yıkılarak kuyunun içini doldurmuştu. Fakat yıkılan taşların arasında hala su olduğunu görünce bu hakir kulun kalbine ferahlık geldi. Allah'a hamt edip padişaha müjdeciler gönderdim. Merakını yenemeyen Sultan hemen yardımcılarıyla beraber çıka geldi. Su dolabının çalıştığını ve suların bahçenin üstünden aşağı doğru akarak bağın her yerine ulaştığını görünce, bu güzel kulu iltifatlarıyla sevindirdiler. Rahmetlinin yanında bulunan Odabaşı dua ettikten sonra şöyle dedi:

"-Padişahım. Bu Mimar Ağa kulunuz normal insan değildir. Evliyalık mertebesine ulaşmış galiba. Toprağın altında olan kuyunun yerini bilmesi bunu gösteriyor..."

MİMAR SİNAN MİHRİMÂH SULTAN AŞKI

Muhteşem Yüzyılın Sultanı Kanuni'nin büyük aşkı Hürrem Sultan'dan dört erkek, bir kız çocuğu dünyaya gelir. Efsane bir aşk meyvesi olan bu güzel kıza Farsça'da ay ve güneş manasına gelen mihr ü mâh adını verirler. Zaman zamanı yemiş Mihrimâh Sultan 17 yaşına gelmiştir ki o zamanlar için evlendirilmesi uygun olan bir yaştır. Tahta çıkmak imkânı olmayan padişah kızlarının, sultanların ekseriya vezir ve veziriazamlarla evlendirilir; onlara maaş bağlanır ve araziler, haslar verilirdi. Yine de sultan kızı olsalar da içlerinde mutlu olmayanlar, kocalarından ayrılanlar da yok değildi.

Hanım sultanların kocaları üzerinde oto-

ritesi çok fazla idi. Bir dediği iki edilmez, izni olmadan bir şey yapılmazdı. Gelinlik çağı gelen Mihrimâh Sultan kiminle, daha doğrusu hangi vezirle evlenecektir. Hürrem Sultan'ın gönlündeki damat adayı son derece çirkin, rüşvetin ve entrikanın koynunda sabahlayıp, cümlesi haram olan Karun gibi bir hazine bırakan Sadrazam Hırvat Rüstem Paşa'dır. Hürrem'in gayesi Rüstem Paşa'yı kullanarak Kanuni'den sonra Gülbahar Hatun'dan doğan büyük oğul Şehzade Mustafa'yı tahta geçirmemek ve çocuklarından Mehmet, Bayezit, Selimden birini Osmanlı tahtına oturtmaktır.

Mihrimâh Sultan Rüstem Paşa ile evlenmeden önce her nasılsa, masal bu ya Mimar Sinan ile ilişkilendirilir. Bu hususta günümüz hikâye ve romancıları bir yana, sosyal medya ve televizyon kanallarında, belgesel ve kitaplarda anlatacağımız uydurma ve şişirme hikâye ve masallara yer verilir.

"Farsça'da "Güneş ve Ay" anlamına gelen Mihrimâh Sultan'la evlenmek isteyenlerin biri Diyarbekir valiliğinden sadrazamlığa getirilen Hırvat Rüstem Paşa, diğeriyse Mimarbaşı Kayserili Sinan'dır. Padişah Kanuni Hürrem'in isteğini kırmayarak biricik kızını Rüstem Paşa ile evlendirir. O sırada Koca Sinan evlidir ve 50 yaşındadır; üstelik Mihrimâh'a deliler gibi âşıktır. Sinan o derece derin bir tutku ile âşık olduğu Mihrimâh Sultan'a kavuşmamıştır ama ona olan aşkını, olanca güzelliğiyle sanatına yansıtmıştır. Sinan'dan dünyanın şahdamarı ve incisi İstanbul'un en güzel yerlerinden biri olan ve Kâbe toprağının ilk adımı sayılan Üsküdar'a, Mihrimâh Sultan adına bir cami yapması istenir. Koca Sinan, 1540 yılında temeli atılan camiyi 1548 yılında tamamlar. Cami inşa edilirken bir yandan kendi Mihrimâh'a aşkını anlatır. Eserine sanki etekleri yerleri süpüren bir kadının dış çizgilerini verir. Ama Sinan'ın söyleyecekleri bitmemiş olacak ki bu eserden 14 yıl sonra o güne kadar ilk defa padişah fermanı olmaksızın, Edirnekapı surlarının yakınına, pek kimsenin ilgilenmediği ıssız, İstanbul'un en yüksek yedi tepelerinden birine, sanki aşkının gizli ve yalnızlığını bir o kadar büyüklüğünü haykırmak istemişçesine ikinci bir eser yapmaya koyulur.

Cami Mihrimâh Sultan'ın o duru, gösterişsiz ve bir o kadar da asil güzelliğine istinaden küçüktür ve sadece 38 metredir, bir adet ince kubbesi, üzerindeyse 161 pencere, caminin iç güzelliğini aydınlatır. İçerideki sarkıtlar ve minare kenarlarındaki işlemlerle Mihrimâh Sultan'ın topuklarını döven uzun saçları tasvir edilmiştir.

Yine derler ki; Sinan aşkını öyle sihirli bir tılsımla mühürlemiştir ki, bu sırta erene aşk olsun. Şaşırmamak ve imrenmemek elde değil. Şimdi gidin, Edirnekapı ve Üsküdar'daki camileri görebileceğiniz bir yer seçin, 21 Mart'ta, yani gece ile gündüzün (ekinoks) eşit olduğu günde seyreyleyin. Unutmadan, 21 Mart Mimar Sinan'ın doğum günüdür. Göreceğiniz manzara şudur:

Edirnekapı Camii'nin tek minaresi ardından tepsi gibi kıpkırmızı güneş batarken, Üsküdar'daki Camii'nin ardından ay doğar. Mihr ü mâh eşittir Güneş ve Ay. Bu nasıl akıllara ziyan bir hesaplama; nasıl bir güzellik anlayışıdır...

Masal üretmekte, sözü lastik gibi sağa sola çekmekte, dedikodu yapmakta, en kötüsü de bilgi sahibi olmadan fikir sahibi olmak da üstümüze yok. Yukarıda özetlemeye çalıştığımız cümlelerin hiçbiri kaynaklarda böyle bir hikâyeye dair en ufak bir iz yoktur, olamaz da. Bu uydurma hikâyenin, fantazinin kaynağı, Amerikalı biyografi gezi yazarı Arthur Straton'ın 1972 yılında yazdığı Mimar Sinan'la ilgili hiçbir kaynak kullanmadığı romanın kurgusudur. Avrupalılar ve onlara inanıp taklit eden bizinkiler bir şeye inanmaya görsünler, vesikaya, kaynağa hiç bakmazlar. Yeter ki uydurdukları duyguları okşasın. Yayın âlemine damgasını vuran Mimar Sinan'ın Mihrimâh'a hayali aşkı, Konya'da "İki Cami Arasında Aşk" adıyla yayınlanan ve arka arkasına baskıları yapılan roman ile başladı ve takiben aynı konuyu işleyen, uydurma başka başka kitaplar çıktı. Bilhassa "İki Cami Arasında Aşk" da öyle tuhafıklar ve fahiş hatalar var ki inanamazsınız. Yazar, Mimar Sinan'ın Mihrimâh Sultan'a âşık olmasını Kanuni'nin meşhur Avusturya-Macaristan seferinde bu-

luşturup başlatıyor. Oysa Osmanlı padişahları şehzadeler hariç, ailesinden tek birini de olsa sefere götürmezdi; böyle bir durum gelenek ve kanunlara da aykırıdır.

Ne yazık ki; tarihi roman yazdıklarını zannedenler, çalاکalem birkaç kırık dökük kitap okumakla bu işe girişiyorlar. Yayınevlerindeki editörler de tepeden inme, hatta çoğunun konulardan (olaylardan) haberi olmadığı için ortaya tam bir sefalet çıkıyor. Bu hususta yayınevleri ile telefonda görüşmeme ve hataları bir bir anlatmama rağmen bildiklerini (bilmediklerini) okuyorlar; olan roman da olsa tarihini yanlış öğrenenlere oluyor. Tarihi roman hususunda ileri giden ve tarihi olayları doğru olarak ve yerinde kullanarak (yorumlayarak) tarih zevkini yudum yudum tattıranların en başında Feridun Fazıl Tülbentçi, Turhan Tan, Ziya Şakir, Reşat Ekrem Koçu, Necati Sepetçioğlu, İskender Pala gelir ki, zevkle defalarca okunan bu tip tarihi romanlardan üslûp ve tarz bakımından faydalanılmalıdır. Sultanların aşklarını yazmak ve romanlaştırmak isteyenlerin bilhassa Osmanlı'nın saray ve harem teşkilatını iyi bilmesi gerekir. Saray ve harem teşkilatı, hikâyeye ve romanlarda anlatıldığı, filmler de yansıtıldığı gibi değildir. O iş filmin magazin yanısırdır. Mimar Sinan Kanuni Sultan Süleyman'ın Hassa mimarı da olsa da padişahın kızını görmek bir yana, yasak şehir olan hareme girmek gibi bir lüksü de olamazdı. Dahası padişahın yüzüne bakmanın uygun görülmediği gibi sultanlara bakmak da uygun görülmezdi. Bu durumda evli olan Sinan'ın kendisinden 35 yaş küçük olan Mihrimâh Sultan bu olaylar gerçekleşirken Karun gibi zengin olan ve rüşvetin kucağında oturan Rüstem Paşa ile evlendirilmişti. Günümüzde ne yazık ki her yalan, uydurma, haberler tarih oluyorsa, o zaman gerçek tarihi nereye, hangi kaba, rafa koyacağız?

MİMARBAŞI KOCA SİNAN (ATIŞMA)

Horasan'dan geldi soyun
Mahir kişi Koca Sinan
Ağırnastır senin köyün
Mimarbaşı Koca Sinan
İbrahim DÜĞER (Kırşehir)

Kayseri'yi mesken tuttu
Mimarbaşı Koca Sinan
Mimariye bir el attı
Mimarbaşı Koca Sinan
Meryem IRKILATA (Kayseri)

Taşları getirdi dile
İşine katmadı hile
Kervansaray cami ile
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Yapılırken geniş kubbe
Ne eğitim, ne mektebe
İşte en büyük mertebe
Mimarbaşı Koca Sinan
Şeyhmus ÇİÇEK (Diyarbakır)

Dağa taşta hükmedensin
Tunaboylu yiğit sensin
Yaldız kubbe bilim fensin
Mimarbaşı Koca Sinan
Kadir ACI (Kayseri)

Yavuz Sultan Selim ile
Çıktı onlarca sefere
Köprüler yaptı habire
Mimarbaşı Koca Sinan
Halil MANUŞ (Kayseri)

Plan çizip tasar yaptı
Köprü cami, hisar yaptı
Üç kıtada eser yaptı
Mimarbaşı Koca Sinan
İbrahim DÜĞER (Kırşehir)

Dağları delerek geçti
İşini bilerek geçti
Her zaman doğruyu seçti
Mimarbaşı Koca Sinan
Meryem IRKILATA (Kayseri)

Minareler kalemidir
Dünya dua alemidir
Sanat onun kelimidir
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Köprüler yaptı geçtiler
Çeşme yaptı su içtiler
Onu hep örnek seçtiler
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Camiler hanlar hamamlar
Nicede kervan saraylar
Yolunda gitti mimarlar
Mimarbaşı Koca Sinan
Halil MANUŞ (Kayseri)

Minareler arşı deldi
Dünya seni örnek aldı
Eserlerin miras kaldı
Mimarbaşı Koca Sinan
İbrahim DÜĞER (Kırşehir)

Türk olmaktan gurur duydu
Anadolu beyler yurdu
Tarih onu başa koydu
Mimarbaşı Koca Sinan
Meryem IRKILATA (Kayseri)

Çırak oldu şehzadede
Kalfa oldu seccadede
Adın vardır çok caddede
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Baba, amcadan öğrendi
Mimarlığı seçti kendi
Dünyaya duyuldu fendi
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Çatıları meyil yaptı
Çeşmeleri sebil yaptı
Güzelinden şekil yaptı
Mimarbaşı Koca Sinan
Şeyhmus ÇİÇEK (Diyarbakır)

Günler boyu danıştırdı
Taşlar ile konuşurdu
En güzelde buluşurdu
Mimarbaşı Koca Sinan
Halil MANUŞ (Kayseri)

Bayrağına gönül verdi
Başarmaktı onun derdi
Haritayı öne serdi
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Dünyada tek, o da bizde
Taş işleme varmış özde
Her yapıtı ayrı gözde
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Akıl onda o hep önde
Ona saygı vardır ben de
Böyle dahi yok evrende
Mimarbaşı Koca Sinan
Meryem IRKILATA (Kayseri)

Çok genç yaşında başladın
Büyük eserler düşledin
Nakış nakış taş işledin
Mimarbaşı Koca Sinan
İbrahim DÜĞER (Kırşehir)

Yüzyıllardır dimdik durur
Taştan çıkan sanat budur
Türk halkına verir gurur
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Matematik fizik ilmi
O yutmuştu dilim dilim
O bizimdir, sanki el mi?
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Zikir düşmezdi dilinde
Dervişlik vardı halinde
Taşlar gevşerdi elinde
Mimarbaşı Koca Sinan
Halil MANUŞ (Kayseri)

Akustikti nargilesi
Eşit dağıtırdı sesi
Mimarlığın bir ötesi
Mimarbaşı Koca Sinan
Şeyhmus ÇİÇEK (Diyarbakır)

Ölmez sanat eserlerin
Mümkün değil, dolmaz yerin
Hep dilleredir seferin
Mimarbaşı Koca Sinan
Kadir ACI (Kayseri)

Matematik dehasıydı
Ülkesinin sevdasıydı
Avrupanın kavgasıydı
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Mesleğinde büyük serdi
Kanuniye akıl verdi
Gökkubbeye şekil verdi
Mimarbaşı Koca Sinan
İbrahim DÜĞER (Kırşehir)

Duvar ördü nakış verdi
Emek verdi akış verdi
Mimariye bakış verdi
Mimarbaşı Koca Sinan
Meryem IRKILATA (Kayseri)

Kayaları böldü Sinan
Mermere el gömdü Sinan
Resmi taşa ördü Sinan
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Hala durur yapıları
Hakka açık kapıları
Ona ait tapuları
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Gönlü düştü Mihrimaha
Cami yaptı ona deha
Yönün dönüktü Allaha
Mimarbaşı Koca Sinan
Ali Rıza DEMİR (Kayseri)

İbrahim der Koca Sinan
Dünya hayran size inan
Anılıyor adın her an
Mimarbaşı Koca Sinan
İbrahim DÜĞER (Kırşehir)

Erciyes der Sinanımız
Tarih yazan mimarımız
Gurur duyar her canımız
Mimarbaşı Koca Sinan
Meryem IRKILATA (Kayseri)

Ulu Sinan burda doğdu
Taşlar balık, bilgi ağdı
Tarih oldu bize yağdı
Mimarbaşı Koca Sinan
İsmail KAYA (Kayseri)

Bozbayırım derki hanı
Nasıl anlatam Sinanı
Aydınlatı tüm cihanı
Mimarbaşı Koca Sinan
Halife BOZBAYIR (Malatya)

Süleymaniye çıraklık
Selimiyede ustalık
Rahmet etsin yüca halik
Mimarbaşı Koca Sinan
Halil MANUŞ (Kayseri)

Kemer sütun buluşurdu
Kubb böyle oluşurdu
Hep planlı çalışırdı
Mimarbaşı Koca Sinan
Şeyhmus ÇİÇEK (Diyarbakır)

MİMAR SINAN'A...

Ey benim gönlü güzel, gururum Ağırnas'ım
Emeklerin cihana misal oldu bilesin
Kalbinde iman vardı: dilinde Felak Nas'ım
Ülkemin başmimarı sözün yoldu bilesin.

Sultan'ın Selim idi, İstanbul büyük şehir,
Sen bulunmaz bir nimet, matematikte deha,
Bilgiyle akıyordun sanki çağlayan nehir,
Kanuni Süleyman'la seferlerin var daha.

Sinayeddin Yusuf'dun, adın sanat imgesi,
Yaptığın camilerden bilindir ki bir devdin.
"Mütevazı Türbesi" tevazunun simgesi,
Rabb insanı yarattı, yaratılanı sevdin.

Mihrimah Sultan için sevdanı ispat ettin
Özgürlüğü tadan can ne yapsın ki kafesi?
Ustalık eserinle dünyaları fethettin,
Hep Allah korkusuyla yaşadın her nefesi.

Üç yüz yetmiş beş eser, zor gelmez mi şu dile?
Şehzade'ye "çıraklık" buyurdun bir zamanlar.
Selimiye Camisi yakışır her kandile,
Toprağı taşı miras o hamamlar ve hanlar...

Arabistan'dan Bosna, Kırım, Maceristan'a,
Köprülerden geçenler, ömrüne dua etti.
Doksan dokuz yıl ömür, sığar mı tek destana?
Akustiğin sırrına niceler gıpta etti.

Mehlika'nın kalemi seni yazmaya yetmez
Süleymaniyedesin kabrin hep nurla dolsun
Medreseler, haneler anlatılmakla bitmez
Başmimar Sinan'ımız peygamber komşun olsun.

Fatma ÇETİN KABADAYI

TÜRK ŞİİRİNDE MİMAR SİNAN

Abdullah SATOĞLU

Mermeri dehasının potasında yoğurarak, kubbelerin Himalaya'sını kuran, eşsiz Mimar Koca Sinan'ın (1490-1588), Tahtakale'deki, Rüstempaşa Camii'ni, sadece çini tezyinatı bakımından, Avrupalı sanatkârlar bir "mücevher" olarak vasıflandırmakta, âdeta ittifak etmişlerdir.

İtalyanlar ise; "Süleymaniye bizde olsa idi, onu camdan fânusa alır, öyle seyrederdik" derler.

Aslında, "Sinan'ın her eseri, başlı-başına bir sanat abidesidir. O itibarla da, mimarlık sanatının, değişik alanlarında meydana getirdiği mebzul eserler, ayrı ayrı tetkik ve tahlil edildiğindedir ki, Sinan'ın dehası daha iyi anlaşılabilir.

Oysa "Sinan'ın hayatı ve aksiyonu ile bunlara yön veren dünya görüşü arasındaki ilişki, kişiliğinin ve çağının özel şartları, Sinan'ın devleti ve devletin çağı içindeki yeri" henüz tam olarak incelenmiş sayılamaz.

Sinan'ın şahsiyet ve eserlerine dair bilgilerin çoğu, Nakkaş Sâî Mustafa Çelebi'nin "Tezkiretü'l - Ebniye" ve "Tezkiretü'l Bünyân" isimli eserlerine dayanmaktadır.

Nakkaş Sâî Mustafa Çelebi, tanzim ettiği "Tezkiretü'l Bünyân"da, Sinan'dan bahsederken diyor ki;

"Padişahımızın baş mimarı, Abdülmennan oğlu Sinan Ağa, çok ihtiyarlamış, pîr olmuştu. Şu fâni dünyada, hayır - dua ile anılmak için, bir gün benden hayatını yazmamı istedi.

O anlattı, ben de elimden geldiği, kudretimin yettiği kadar, yazdım ve adını "Tezkiretü'l Bünyân" koydum.

Şükür Mevlâ'ya kıldı lütfün izhar
Yoğ iken kâinatı eyledi var.
diye başlayan, Sinan'ın manzum hayat hikâyesine;

Olup yeniçeri çektim cefâyı
Piyade eyledim nice gazayı.

Rodos ile Belgrad'a azimet
İdüp geldim, yine sağ-u selâmet.

Murâd idindüm, olam tâ ki mimar
Kemalimle, koyam âlemde âsâr!
şeklinde devam eder.

Âsârî adında birinin yazdığı sanılan, "Risâletü'l Mimâriyye" ve "Tuhfetü'l Mimârîn" adlı risalelerde, Sinan'ın bazı eserleri için, şu methiye yapılmaktadır;

Cihân tâmirine olmasa Mimar
Yapılamaz yalnız taş ile duvar.

Sinan-ı Kayserî meşhur nâmı
Füzun mimarlıkta ihtimamı!

Türk sanat tarihinin, 16.yüzyılda, dünyaya şeref ve ışık saçan, yükseliş devrinin olgunlaşmasında ve büyümesinde, gönül alıcı bir zirve teşkil eden ve koca bir imparatorluğun, her köşesine, mermer ve granitlerden ölmez âbideler diken, ünlü Mimar Koca Sinan; Sanat kabiliyet ve terbiyesini geliştirmek, Bizans, Roma, Selçuk ve İran eserlerinin güzel ör-

neklerini görmek, Yunan, Arap, Finike ve Mısır'ın, muhteşem abideleriyle tanışmak için, Yavuz'la İran ve Mısır'a, Kanunî Süleyman'la Irak ve Avrupa seferlerine katılmış, Barbaros Hayrettin ve Lütü Paşa'larla, bütün Akdeniz'in, sâhil ve adalarını dolaşarak, dünyanın belli-başlı mimarî eserlerini, yakından ve ilgi ile tetkik etmek imkânına sahip olmuştur.

Bayrak şairimiz Arif Nihat Asya'nın, "Süleymaniye" isimli rübâisindeki;

Dağ parçası kubbeler, ufaktan iriden
Gel haşmeti gör, yandan, ilerden geriden.
Bir mucize devrinde Sinan Erciyes'i
İstanbul'a dikmiş getirip Kayseri'den!

mısralarında belirtildiği gibi, Sinan, aslında ilk ilham kaynaklarını, Kayseri bölgesindeki Selçuklu eserlerini tâmir etmekle ve yüce Erciyes'in, Ağırnas'a hâkim, heybetli silüetinden almıştır.

Bilindiği gibi, İstanbul'daki Süleymaniye Camii'nin, Galata Köprüsü'nden görünüşü, aynen, Sinan'ın Kayseri'deki doğum yeri olan Ağırnas'tan, Erciyes'in görünüşü gibidir.

Tahakkuk ettirdiği mimarî üstünlükle, Türk – İslâm sanatını, tekâmülün zirvesine erdiren Sinan'ın, kalfalık devrinde inşa ettiği Süleymaniye Camii'ni, "Bir Bayram Sabahı"nda, Üstâd Yahya Kemal şöyle tarif eder;

Ordu milletlerin en çok döğüşen, en sarpı
Adanmış sevdiği Allah'ına bir böyle yapı.
En güzel mâbedi olsun diye en son dînin
Budur öz şekli, hayâl ettiği mîmârînin!

Yahya Kemal'e göre, Süleymaniye Camii'nin İstanbul Boğazı ve Haliç'e hâkim bir tepe üzerinde kurulmuş bulunması, tesadüf değildir. O halde Sinan;

Görebilsin diye sonsuzluğu, her yerden iyi
Seçmiş, İstanbul'un ufkunda bu kutsî tepeyi!

Nihayet bu muhteşem mâbed, bütün millet fertlerinin, el ve gönül birliği ile vücûd bulmuştur;

Taşımış harcını gâzileri, serdarıyla
Taşı yenmiş, nice bin işçisi, mimârıyla

Hür ve engin vatanın hem gece, hem gündü-
züne

Uhrevî bir kapı açmış buradan gökyüzüne.

Tâ ki geçsin, ezeli rahmete rûh orduları
Bir neferdir, bu zafer mâbedinin mîmârı!

Fakat ecdat yadigârı o muhteşem eserleri yıkıp
yok etmek, o kadar kolay ki..."İstiklâl Marşı"
şairimiz Mehmet Akif, "Âsım'a Mısralar"ında,
bu hususu ne kadar veciz ve güzel anlatır;

Yıkma, insanlara yapmak gibi kıymet mi ve-
rir

Onu en çulpa herifler de emin ol becerir.

Sâde sen gösteriver; "İşte budur kubbe" diye
İki ırgatla iner şimdi Süleymaniye...

Ama gel kaldıralım, dendi mi heyhat o zaman
Bir Süleyman daha lâzım yeniden, bir de Sinan!

Türkistan'dan Macaristan'a, Bosna'dan Mekte'ye kadar genişleyen Osmanlı toprakları üzerindeki, Türk medeniyeti ve hatırası, bugün sâdece, Sinan'ın; 84 cami, 52 mescid, 57 medrese, 36 saray, 70 kervansaray, 48 hamam ve 8 köprü olmak üzere, sayısı 364'ü bulan muhteşem eserleriyle yaşamaktadır.

Arif Nihat Asya, o eserleri büyük bir hayranlık ve gururla seyre dalar ve

"Bu ne hikmet?" derken kendi kendime
"Bu ne hikmet?" dedi, ses oyunları.
Ululuk, incelik, mânâ, renk, oyun
Nasıl birleştirmiş Sinan bunları?

diye sormaktan kendini alamaz.

Edirne'nin düşman işgali sırasında, Selimiye'nin haşmetli kubbeleri altındaki sessizlik içinde, halkımızın duyduğu hüznün ve hırsı, dile getiren şairlerimiz de vardır... Bunlardan Arif Dünder, "Dergâh" dergisinin 15 Nisan 1921 tarihli sayısında yayınlanan şiirinde, melâlini şöyle dile getiriyordu:

Ey koca Osmanlı, ey usta Sinan
Kim derdi ki, yurdun olup viran,
Senin şaheserin içinde bir gün
Yunan Kralı'nın saadetiçün
Edilen duaya "Âmin" denecek
Osmanlı bayrağı böyle inecek?

Bu öyle bir azap, öyle bir dert ki
Hakikâtın yüzü o kadar sert ki;

Hırsımdan âdeta çıldırıyorum
Hâlâ çiğneniyor işte gururum!

Yine, İskeçeli Mehmet Sıtkı adındaki bir şairimiz, "Yarın" dergisinin 4 Ağustos 1922 tarihli sayısında çıkan, "Selimiye ve Tunca", isimli şiirinde, melâlini şöyle terennüm eder;

Kubbende Hüdâ'nın okunur hüsn-i celisi
Sakfında Selim'in ebedî lem'ası vardır.
Ey ruhumun şifây-ı ezeli
Karşıdaki timsal-i siyah perdeyi kaldır.

Bir muntazırın, girye-i nâlânı mı âhın?
Rûhundaki yeldâ getirir dilleri vecde.
Ezsin bu soluk çehremi, mâtemli nigâgın
Mihrabına etsem ne olur, ye's ile secde?

Fakat İstanbul'daki Süleymaniye'nin, bugünkü hazin manzarası karşısında da, Durmuş Kaya kardeşimiz, müşahadelerini şöyle dile getirmektedir;

Süleymaniye'nin müezzini mi?
Ah! Şu gök kubbenin altında inler.
Süleymaniye'nin müezzinini
Yalnız güvercinler ve gökler dinler!

Minber ve mihrabı, mermer oymacılığının, vaaz kürsüsü ise, tahta işçiliğinin birer şaheseri olan ve kapıları abanoz ağacından yapılan Süleymaniye'nin, mehabetli kubbesinin iç güzelliğini, Kanunî devrinin ünlü hattatlarından, Ahmed Şemseddin Karahisarî, "Nûr" âyetini de yazarak. mâhir sanatıyla bütünleştirmiştir.

Sinan, "Ustalık döneminde yaptığını" ifade ettiği, Edirne'deki muhteşem ve mükemmel Selimiye Camii ile sanat kudretinin şahikası-

na ulaşmıştır.

Yabancı mimarların; "Bu kul yapısı değil, âdetâ gökten inen ilâhî bir mâbeddir" dedikleri ve yine Arif Nihat Asya'nın;

Selimiye derler, Edirne derler
Tatlı bir gariplik duygusu gelir.
Kemerler, çeşmeler, minarelerle
Bir eski eserler kamusu gelir.

diye tasvire çalıştığı, Selimiye Camii, dünyanın en zarif ve ünlü yapılarından biridir. Şimdi de, Behçet Kemal Çağlar'ın "Ankaralı Âşık Ömer" mahlâsıyla yazdığı, "Selimiye Destanı"ndan, bazı bölümleri birlikte okuyalım;

Dahil mi bu kubbe, Tanrım çatında
Sekizinci bu mu göğün katında?
Baygınlar ayılsa, bunun altında
Gök bu muydu, diye soran sorana.

Göğe mühürlüdür sende ahdımız
Ayrılmaz kaderimiz bahtımız.
Edirne ikinci payitahtımız
Bizce sen bir yana, dünya bir yana.

Gerçekten, "Süleymaniye ve Selimiye'de, mekân olarak, her yönden bir rahatlama ve ferahlık vardır. İnsanlar bu ibadethanelerde, gerilimden kurtulur, huzura kavuşur."

Onun içindir ki, bir zamanların coşkun şairi, merhum Cemal Oğuz Öcal;

Yarattığın her cami, her minâre, her çini
Titretiyor huşuyla, her görenin içini.
Sarsılmaz bir imanla inandım ki bir daha
Yaklaşamaz hiçbir kul, senin kadar Allah'a!..
diyordu.

Şair Ayhan İnal ise, zamana ebediyet mührünü vuran Sinan için, yazdığı bir şiirde, ona şöyle seslenir;

İslâmı sûtûn sûtûn, nakış nakış işleyen
Üslûpta inceldikçe, mekânda genişleyen,

Bu ince hesapların, sende bütün sırları
Aşan bir sanatçısın, aşılmaz sınırları.

Otağını göklerde, kalblerde kuran mimar
Ebediyet mührünü, zamana vuran mimar!

Türk sanatının, kendisine mahsus bir damgası bulunduğunu, Avrupa sanatkârlarının motiflerine, perspektifine, anatomisine karşı koyarak, cevap veren ve Türk mîmârîsi için; "Türk musikisi, Türk yazısı, Türk duygu ve düşüncesi kadar eski ve orijinaldir" dedirten, eşsiz mimar Koca Sinan olmuştur.

Sinan'ı Sinan yapan ve onu diğer mimarlardan ayıran üstünlük; "Onun devletiyle bütünleşmiş olmasından kaynaklanmaktadır. Sinan'ın itici sanat gücü, zamanın büyük hükümdarlarındaki aksiyonla birleşerek", sağlam bir temel üzerine, emsalsiz eserlerin vücuda gelmesinde, en büyük âmil olmuştur.

Başlangıçta hamasî şiirleriyle, sonra da rübâîleriyle, kendisini edebiyat âlemine kabul ettiren Azmi Güleç, Sinan'ın eserleri karşısında, bakınız nasıl coşup kükrüyor;

O ne mâbed, doğudan göklere dek yükseliyor
O ne san'at ki, asırlarca Sinan'dan geliyor.

Bir huşû yükseliyor göklere her saniyeden
Ne zaman geçsem önünden o Süleymâniye'den.

Selimiyeyle, bakır rengini vermiş Meriç'e
O dehâ söyletiyor, gökleri germiş Meriç'e...

Kubbeler vecd ile ölmez Sinan'ım var diyecek
Bu ufuklarda asırlarca, "Sinan" gürleyecek!

İnce duygulu, realist görüşlü, hisli bir insan olarak, mimarî tarza his, hayâl, duygu, düşünce ve zevk aşlamış, bir sanatkâr hüviyeti içinde gördüğümüz Sinan, bediî değer ve duygulardan, mimarî değer ve duygulara yükselmesi dolayısıyla da, Türk mimarîsinin mümtaz bir önderi olmuştur.

Sinan'ın hemşehrisi bir başka şairimiz, Fikret Kavafoğlu ise, minarelerden yükselen ve beş vakitte gökleri çınlatan ezan sesinin, verdiği vecd içindeki ürperişlerle, duygularını şöyle dile getirir;

Süleymaniye'den ezan sesleri
Yükselir, ardından okunur Kur'an.
Çınlatır beş vakit gökleri, yeri
Mimarlar mimarı, ey Koca Sinan!

Başbakanlık Arşivi eski Genel Müdürlerinden Mithat Sertoğlu da, Mimar Sinan'ın sanatı ve eserlerine dair tespitlerini, "Süleymaniye" isimli şiirinde, şöyle özetlemektedir;

Emredip Şâh-ı Cihan, sâdır olup Emr-i Şerif
Bu mübarek yapı kalmış bize heybetli, zarif.

Hassa mimarı, o dâhî Sinan'ın usta eli
Yedi tam yılda yaratmış bu muazzam emeli.

Her seher, şanlı ezanlarla uyandııkça vatan
Orduları her gün açarmış bize, bir başka cihan

Gürzü tutmuşsa nasıl titremeden hiç yüreği
Çekicin hâkimi olmuş, o bükülmez bileği.

Bunu anlatmaya yetmez mi Süleymâniye?
Türklüğün taş kesilen azmi, Süleymâniye!

Güzel şiirlerini çeşitli edebiyat dergilerinde zevkle okuduğumuz, Muhsin İlyas Subaşı, bir şiirinde, Sinan'ı "Mermerin nabzına kan veren" bir sanatkâr olarak vasıflandırır;

Bizansın kalbine kazdı Tekbîr'i
Üç ayrı kapıdan çözdü Tekbîr'i.
Ezelden ebede yazdı Tekbîr'i
Mermerin nabzına kan verdi Sinan!

Özellikle taşlamalarında, sanatının bütün incelik ve ustalığını gördüğümüz Sabahattin Çankaya, Sinan'ın İstanbul'a sığmayan büyüklüğünü şöyle belirtir;

Sinan demişler adına
Sanki Erciyes'in inadına
İstemiş ki göklere uzansın minâre minâre
Bulmuş isteğine çâre...
Sonra büyümeğe başlamış Sinan yavaş yavaş
Bilgi, görgü, sanat, savaş
Tanrı "Yürü!" demiş, Sinan kula
Sinan, sığmaz olmuş İstanbul'a.

Ömrünün yarım asırdan fazlasını öğretmen-

lişe hasretmiş olan merhum Hamdi Üçok da, onun üç padişah zamanında, dağa taşa hükmeden bir kahraman olduğunu söyler;

Ululuğun heykeli, bir ak saçlı pîr gibi
Yüzünde yüz asırlık maceranın sahibi,

Şu ergin Erciyes'in, dağlarından taşından
Ve onun dik başından
İlham alıp, eliyle mavi gökleri delen
Türk kanı, Türk zekâsı, Türk ruhuyla yükselen
Baş üstad Mimar Sinan, ey Erciyes çocuğu
Kavuşunda yok amma senin bir vezir tuğu;
Devrinde, üç Sultan'a kendini saydıransın
Dağa-taşa hükmeden, sen de bir kahramansın!

Dâhiyâne san'atının ne derece değer kazandığı, Atatürk'ün vaktiyle, Türk Tarihi Araştırma Kurumu'na hitaben; "Sinan'ın heykelini yapınız!" ifadesiyle, bir kere daha belgelenmiş bulunan Sinan için, değerli şairlerimizden Feyzullah Sacit Ülkü'nün yazdığı bir "Destan"dan mısralar;

Yüzlerce minâre, kubbe ve eyvan
Dört yanda secdeyle dururlar divan.
Bu güneş kandilli ilâhî tavan
Benziyor, sonsuzluk denen serâya.

Bu anıt önünde doldum, çağladım
Kalbime ateşten düğüm bağladım.
İçimden hıçkırık geldi, ağladım
Mecnûn, âşık olmuş gibi Leylâ'ya...

Osmanlı İmparatorluğu'nun, en haşmetli döneminde ve bir asırlık ömrü içinde, inşa ettiği eşsiz mimarî eserleriyle, bugün de kendisini saygı ve hayranlıkla andığımız Koca Sinan, 9 Nisan 1588'de İstanbul'da 98 yaşında vefat etmiştir. Süleymaniye Külliyesi'nin, bir köşesine atılmış imza gibi, kendisi tarafından inşa edilen zarif türbesinde medfun bulunan Sinan'ın, vefatı üzerine, Sâî Mustafa Çelebi, ebced hesabıyla, H.996 (M.1588) tarihini taşıyan, mezar kitabesini şu mısralarla bitirmiştir;
Rihletin, Sâî dâî didi târihini;
Geçti bu demde cihandan, pîr-i mimâran Sinan
Rûhu için Fâtihâ ihсан ide, pir-ü civan.
Burada, şu hususu, kısaca ve esefle tebarüz ettirmek istiyoruz ki; Sinan'ın, bunca üstün hizmet ve vasıflarını gölgelemek, bütün dünyaya ışık saçan, emsalsiz eserlerini, gözden düşürmek isteyen, bazı mihraklar, yurt içinde

ve yurt dışında, iftira ve mel'anetlerini, metodlu bir şekilde sürdürmektedirler. Ünlü şair Cemal Süreya'nın, "Teknokratlar" isimli şiirinde, Mimar Sinan'a seslenerek: "Bütün mimarlar yüksek, mühendisler de , Bir sen kaldın alçak mimar, ey Sinan Usta!" tarzında, epik ve iyonî yaptığı gibi: Attila İlhan da, "Hangi Batı" isimli kitabında: "...Lisede Sophokles okuduk, klâsik Türk sanat musikisine sövmeyi, Divan şiirini horgörmeyi, buna karşılık, devletin yayınladığı kötü çevrilmiş batı klâsiklerine, körü körüne hayranlık göstermeyi öğrendik. Sanki SİNAN, Leonardo'dan önemsiz, Mevlâna Dante'den küçüktü... diyerek, içinde bulunduğumuz garip durumu, trajikomik biçimde dile getiriyordu...

Fakat bunun kadar acı ve üzücü bir husus daha vardır ki, o da, Sinan'ın eserlerine karşı, gerekli ilgi ve ihtimamın gösterilmemesi, hatta birçoğunun, tabiatın yıkıcı sillesine terk edilmesidir.

Her şeye rağmen, yılların ve tabii afetlerin yıkamadığı eserlerinin, haşmet ve büyüklüğü yanında, Sinan'ın ismi de, ebediyyen anılacak, insanlık ve medeniyet tarihinin, parlak bir yıldızı olarak, gözlere ve gönüllere nûr saçacaktır. Nitekim, şu fânî dünyada hayır dua ile anılmak için, Türk sanat ve kültürüne ve İslâm âlemine, bu seviyede hizmette bulunmuş olan Sinan'ın, aziz hâtirasını yâd edebilmek için, İstanbul – Ataşehir'de inşa edilen "Mimar Sinan Camii"nin kitabesinde, Temmuz 2012 tarihini taşıyan ve o zaman Başbakan olan Recep Tayyip Erdoğan'ın, şu veciz ifadeleri yer almıştır;

"Osmanlı coğrafyasının dört bir bucağına, taş ve topraktan şiirler yazan Sinan!
Sen şair olsaydın, divanında, Selimiye "tevhid", Süleymaniye "münacaat", Şehzade Camii de "naat" olurdu.

Dizi dizi köprüler, imaretler, türbeler, sebiller ise, büyük şiirlerin içinde küçük mısralar olarak kalırdı... Her biri şiir kadar güzel...98 yıllık fani bir ömürden, gök kubbede baki kalan 365 eser...

Usta Sinan! Sen inşa etmeseydin, estetik anlayışımız nâkıs kalırdı... Sen yapmasaydın, nakkaşlarımız, müzehhiblerimiz, hattatlarımız, hakkaklarımız bu kadar mahir olmazdı.

Sinan Usta! Sen ki eserlerinle, bir milletin ve medeniyetin görkemli yüzünü dünyaya gösterdin, tarihe nakşettin...

Şükran ve minnettarlığımızın nişânesi olarak, ancak yaptığımız eserlere adını verebiliyoruz... Bu topraklara nakşettiğin sebillerinden akan su gibi aziz ol!..”

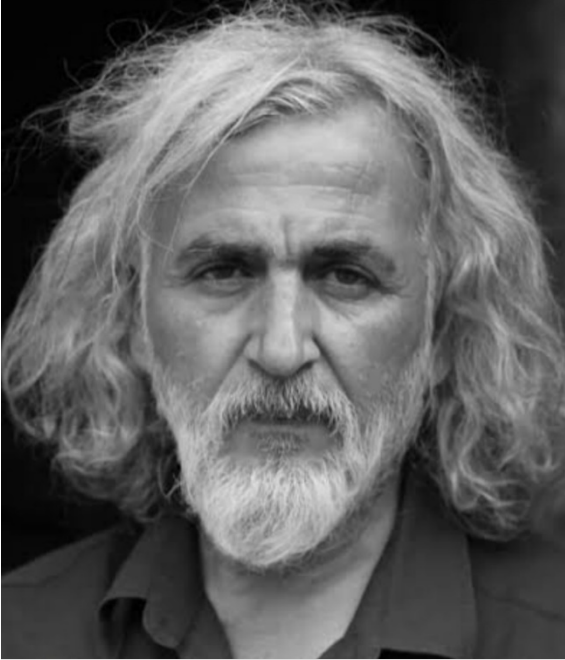
Kim ne derse desin ve ne yapılırsa yapılsın, Sinan bizimdir!

O, “Vitray camlarıyla loşlaştırılmış, küt çan kuleleri ve kalın fil ayaklarıyla, zemine çökmüş ağır ve hantal kilise mimarîsi karşısına, aydınlık, ferah ve göklere yükselen cami mimarîsini koymuş, çemberi kırmış, sonsuzluğa uzanmış, bir İslâm san’atkârıdır!”

Türk san’at ve kültürüne ve İslâm âlemine, bu seviyede hizmet etmiş olan ve zarif eserleriyle, şehirlerimizi tezyin eden Mimar Sinan’ı engin bir saygıyla anıyor, sözlerimi, âruz ile yazdığım bir rübâî ile bitirmek istiyorum;

Besbelli, şu minâre şu mimber Sinan’ın,
Yıldızlara yükselmede yer yer inanın.
Bir başka huzur kaynağı, her mâbedi bak;
- İnmiş gibi gökten yere - derler Sinan’ın!

ACI KAYBIMIZ

Şair, yazar, ressam ve tiyatrocusu Adnan BÜ-YÜKBAŞ ahiret yurduna göçtü.
Allah rahmet eylesin. Sevenlerinin başı sağ olsun.

MİMAR SİNAN

İhsan YALÇINKAYA

Taşın dile geldiği, sessizliğin kubbeler altında yankıya dönüştüğü bir çağda, insan ile mekân arasındaki en derin bağı kuran bir isim yükselir: Mimar Sinan. O, zamanı yoğun, mekânı düşünen, varlığı estetikle tartan bir bilgedir. Sinan'ın hayatı, bir ömrün hikâyesiyle birlikte; bir medeniyetin kendini taş, ışık ve boşluk üzerinden ifade edişidir.

Sinan'ın doğduğu yer olan Ağırstan, Anadolu'nun mütevazı ama derin kökler taşıyan bir köydür. Sinan'ın çocukluğu, büyük sarayların ihtişamından uzak; doğanın ölçüsünü, insanın sınırını ve hayatın sadeliğini öğrenebileceği bu köyde geçer. Bu dönem, onun ileride kuracağı mimari dengenin görünmeyen temelidir. Çünkü büyük eserler gösterişli başlangıçlardan ziyade derin gözlemden doğar.

Mimar Sinan'ın Osmanlı'nın kudretli yapısı içinde yükselişi büyük bir tevafuktur. Başlı başına bir dönüşüm hikâyesidir. Yeniçeri ocağında geçen yıllar, ona yalnızca disiplin kazandırmaz; aynı zamanda savaş meydanlarında coğrafyayı, köprüleri, yolları, geçişleri ve insan ihtiyaçlarını tanıma fırsatı sunar. Sinan, burada asker kimliğinin yanında gözlemci bir mühendis olarak yetişir. Her sefer, onun zihninde yeni bir yapı sorusu doğurur: "İnsan, mekânı nasıl aşar?"

Bu sorunun cevabı, onu sarayın baş mimarlığına taşır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde başlayan bu yükseliş, bir medeniyetin mimari zirvesine doğru yürüyüştür. II. Selim ve III. Murad dönemlerinde de devam eden bu görev, Sinan'ı yalnızca bir uygulayıcı konumunda bırakmaz; aynı zamanda bir sistem kurucusu hâline getirir. Artık o, bina

yapan biri olmanın ötesinde, düşünce inşa eden bir ustadır.

Mimar Sinan'ın mimari anlayışı, basit bir estetik tercih olarak görülemez; bu anlayış, derin bir varlık felsefesine dayanır. Onun yapılarında simetri evrenin içsel ahengini yansıtır. Denge, ışık ile gölge, doluluk ile boşluk, insan ile mekân arasında kendini gösterir. Bu yüzden Sinan'ın eserlerinde hiçbir unsur gereksiz yere var olmaz; her parça, bütünün zorunlu bir tamamlayıcısıdır. Mimar Sinan Klasik Osmanlı mimarisini sürdürür fakat onu olduğu gibi tekrarlamaz. Aksine, geliştirir, sadeleştirir ve en saf hâline ulaştırır. Bu süreçte "ustalık eseri" kavramı, onun sanat yolculuğunun zirvesini ifade eder. Sinan için ustalık, teknik becerinin doruğuyla birlikte ruh ile formun kusursuz birleşimini temsil eder.

Sinan'ın eserlerine bakıldığında bu yolculuk açıkça görülür. Şehzade Camii, onun "çıraklık" dönemi olarak adlandırdığı eserdir; fakat bu dönem dahi pek çok ustanın ulaşamayacağı bir denge taşır. Süleymaniye Camii ise "kalfalık" merhalesidir; burada Sinan, mekânın büyüklüğü ile insan ölçeğini aynı anda korumayı başarır. Kubbe yükselirken insan küçülmez; aksine yücelir.

Ve nihayet Selimiye Camii... Sinan'ın "ustalık eserim" dediği bu yapı, düşüncenin zirvesine ulaşmış bir eserdir. Kubbe, gökyüzü ile yarışmak yerine onunla uyum kurar. Taşyıcı sistemler, görünmez bir zekânın ürünü gibi geri çekilir; mekânın bütünlüğü ön plana çıkar. Bu yapı, Osmanlı mimarisinin ve insanlık tarihinin en rafine mekânsal ifadelerinden

biri olarak yükselir.

Sinan'ın eserleri camilerle sınırlı kalmaz. Köprüler, hamamlar, medreseler, su kemerleri... Her biri, hayatın farklı bir ihtiyacına cevap verir. Çünkü o, mimarlığı estetik bir uğraşın ötesinde, yaşamı düzenleyen bir sanat olarak görür.

Onun mühendislik yönü, çoğu zaman estetik ihtişamın gölgesinde kalır; oysa Sinan'ın dehası tam da bu iki alanın birleşiminde ortaya çıkar. Zelzeleye dayanıklı yapılar inşa etmesi, teknik bilginin yanında doğayı anlama becerisinin bir sonucudur. Kubbe sistemlerinde geliştirdiği çözümler, ağırlığın nasıl dağıtılacağını anlatırken; yükün nasıl hissedilmeyeceğini de gösterir.

Su kemerleri ve altyapı projeleri ise onun şehir ölçeğinde düşünebildiğini kanıtlar. Sinan için mimarlık, tek bir yapı ile sınırlı kalmaz; bir bütün olarak yaşamı kapsar.

Sanatçı kişiliği, bu teknik ustalığın ötesinde derin bir anlam taşır. Estetik anlayışı, gösterişten uzak; fakat etkileyici bir sadeliğe dayanır. Her detay, yapının ruhuna hizmet eder. Onun eserlerinde güzellik ile işlev birbirini tamamlayan unsurlar hâline gelir.

Sinan, mekânı doldururken; ona anlam kazandırır. Işığın içeriye süzülüşü, sesin kubbe altında dolaşımı, insanın o mekândaki hissi... Tüm bunlar, onun sanatının görünmeyen ama derinden hissedilen katmanlarını oluşturur.

Mimar Sinan'ın Osmanlı mimarisini zirveye taşıması, sonraki yüzyılları da etkiler. Sinan'dan sonra gelen mimarlar, onun kurduğu dili sürdürmeye çalışır. Onu farklı kılan unsur, bir stil oluşturmasının yanı sıra kapsamlı bir düşünce sistemi kurmuş olmasıdır.

Günümüz mimarlığında bile onun izleri açıkça görülebilir. Modern yapılar, onun denge, sadelik ve işlevsellik anlayışından beslenmeye devam eder. Bu nedenle Sinan'ın mimarisi, zamana bağlı kalmayan bir nitelik

taşır.

Mimar Sinan'ın kişisel özellikleri ise bu büyük dehanın insani yönünü ortaya koyar. Disiplinli ve çalışkan olması, onun başarısının temelini oluşturur. Onu asıl farklı kılan özellik, sürekli öğrenen ve sorgulayan yapısıdır. Yenilikçi yönü, geleneği aşarak yeni ufuklar açmasından kaynaklanır.

Sinan'da tevazuu en dikkat çekici özelliklerden biridir. Böylesine büyük eserler ortaya koyan bir insanın kendini hâlâ "öğrenen" olarak görmesi, onun gerçek büyüklüğünü gösterir.

Bugün, Sinan'ın eserleri hâlâ ayakta. Yüzyılların yorgunluğunu taşısalar da dimdik dururlar. Bu yapılar, taş ve harcın ötesinde, bir medeniyetin hafızasını temsil eder. Uluslararası düzeyde de değer gören bu eserler, insanlığın ortak mirası olarak kabul edilir.

Türkiye'nin kültürel kimliğinde Mimar Koca Sinan'ın yeri son derece güçlüdür. Onun eserleri, geçmişini temsil ederken aynı zamanda geleceğe de yön verir. Çünkü Sinan, mimarlığın bir meslek olmanın ötesinde bir düşünme biçimi olduğunu gösterir.

Sonuç olarak Mimar Sinan'ı anlatmak, bir insanı anlatmanın ötesine geçer; bir bakış açısını kavramayı gerektirir. O, taşla konuşan, boşlukla düşünen, ışıkla yazan bir ustadır. Eserleri, hem görülen hem de derinden hissedilen yapılarıdır.

Ve belki en önemlisi şudur: Sinan bize hatırlatır ki gerçek ustalık, büyüklüğü yalnızca ortaya koyabilmek değil, onu tek ve zorunlu bir biçimde var edebilmektir. Bu anlayışta ustalık, seçeneklerin bolluğunda kaybolmak değil; hakikatin en sade, en doğru ifadesine ulaşarak, büyüklüğü kaçınılmaz kılan bir bütünlük kurabilmektir...

NEDEN SİNAN'I SAHNELEDİM VE YAZDIM?

Ahmet SIVACI

O, bir deha. O, bir rüyanın gerçeğe dönüşmesi. O, Anadolu'dan Dünyaya doğan, yüzyıllar sonra bile asla mucize olmayan eserleriyle gözleri kamaştıran tek Güneş. Erciyes'in bir başka adı. O, hayali cihan değer. O, suskun taşların şairi. Erciyes'i, Süleymaniye adı altında yedi tepenin yedincisine oturtan ilk ve son düş. Sıradan, zevksiz binaların alınına kocaman kocaman isimlerini kazın ve evcilik oyunu içinde kendini çukur aynalarda seyreden cücelere inat, dağ eteğine adını düşen tek sanatçı. Tek bozkır senfonisi. Nasıl da fısıldanıyolar taşlar. Nasıl da onu anlatıyorlar rüzgârlara geceleri. Nasıl da Türk Asrını haykırıyolar ak köpüklü dalgalar kayalıklara. Hâlâ âşık Simi'li Kızlar Sinan'a. O, inanılır gibi değil. Seksen üç camii ki kırk iki'si İstanbul'da ve hâlâ niyazda hepsi. Elli iki mescit ki, hâlâ tekbir içinde inleyen taşları. Elli yedi medrese ki hâlâ ruh terbiyesi ve güzelliği içinde nakış nakış sessiz duvarları. Yedi darülkurra ki hâlâ taşların bile yüreğinde Kur'an huzuru. Üç darüşşifa ki hâlâ yoksul sayrıların minnet duaları duyulur odalarda. Yirmi iki türbe ki hâlâ suskun, ötelere ötesinde yandıkça yanan aşklar. On yedi imarethane ki hâlâ açlığın vefa duygusu pişer tütmeyen bacalarda. Sekiz mahzen ki hâlâ açar kucağını yüzyıllara. Altı su yolları ki hâlâ yangınlar söner bağrında serin suların. Dokuz Köprü ki hâlâ gönül sancıları geçer sırtından. Yirmi kervansaray ki hâlâ garipelerin sessiz çığlıkları siner kimsesiz avlulara. Otuz beş saray ki hâlâ hayali gezinir koca sultanların başıboş mekânlarda. Kırk sekiz hamam ki hâlâ Sinan'ın ince ruhunu fısıldar kubbelere. Daha ne ola? Yazık ki ne yazık, yabancı hayranlığı öylesine, Tanzimat'la birlikte pireler ekip ejderha olmuş ki üzülmemek elde değil. Oysa sevgili Peygamberimiz Efendimize (sav) ve O'nun damadı, Hz Ali'ye, "İlahi Komedyası"nda, Donkişotça ve iğrenç bir şekilde saldıran ve şimdilerde eminim Cehennem Ateşi'nde gondol sefası yapan, karanlık Ortaçağ cücesi Dante'nin, Mevlana'nın hiç ayak tırnağına bile çıkması mümkün mü? Bach,

Mustafa İtri gibi notaların kristal ruhundan kalplerden dudaklara bir yol bağlayabilir mi? Tıpkı Leonarda'nın, Sinan'ın ayakları dibinde bile kardan taşları yontamayacağı da öyle değil mi? Seni milyonlarca kelimeler anlattı be Sinan. Seni yüzlerce kitaplar dergiler yazdı. Seni tiyatro eserleri sahnede yaşattı. Şu halde seni anlatmak demek seni bilmeye çalışmaktan gayri ne ola ki? Bizimkisi deryaya yalnızca damlamak o kadar. Ötesi yok bunun. Yok da, biz seni Süleymaniye'nin ayakucundaki mezarında bile rahat bırakmadık. Ne mi yaptık? Türk müdür, değil midir güya araştırma amacıyla uzun yıllar önce kafatasını çıkardık ve güya bilimsel bir çalışma yaptık. Kafatasını yerine koyduk mu? Hayır. Nerede olduğu, kimde olduğu halen bilinmiyor. Dahasını söyleyelim; Sinan hayattayken, bazı çevrelerce kendisine evinin yanındaki bir dükkândan gizli gizli kurşunlar kestirdiği iftirası atıldı. Onca su yolu yapmasına karşın, ödül olarak suyu kesildi. Sultan Süleyman imaretinin suyundan Hanesine su getirmekle suçlandı. Özellikle Şehzade Mehmet ve Mihrimah Sultan adına yaptığı camilerden, bilmem kaç deve akçe kaldırdığı söylendi. Şehit Mehmed'in, Ümmü, Hüma ve Hatice'nin babaları Sinan'a vefasızlık utanç boyutuna kadar geldi. Oysa Sinan, piri fani Sinan Ağa'ydı artık. 1987 Yılında Kayseri Halk Eğitimi Merkezi Tiyatro Kursu'nda öğretmen olarak görevliyken dört perdelik "Koca Sinan" adlı oyunu sahneye koyup, yönetip ve Sinan rolünü üstlendiğimden seneler sonra "Mimar Ağa Sinan Destanıdır" adlı tut ki düşsel, tut ki şiirsel bir oyun yazmam gerektiğini düşünemezdim doğrusu. Yoktu böyle bir şey. Ama oldu işte. Ama yazdım aylar süren yoğun araştırmalardan, bıktırıcı, usanç verici geceli gündüzlü çalışmalardan sonra. Kitaplar, dergiler, gazeteler, ansiklopedik bilgileri karıştırmaktan parmaklarım da, gözlerim de, beynim de isyan bayrakları çeker oldu. Burada şunu özellikle belirtmekte fayda var: Mimar Sinan'ı anlatan basılı tiyatro eserleri bildiğim kadarı ile çok fazla yok. Onu, manzum tarzda ya da

şiiresel olarak, doğumundan ölümüne kadar olan hayatını anlatan ilk manzum tiyatro eseri; "Suskun Taşlar Şairi/ Mimar Ağa Sinan Destanı"dır. Gurur duyuyorum benim eserim. Dahası bu eserde Sinan'ın yanı sıra, yine oyun içindeki bazı sahnelerde Hunat Hatun, Gevher Nesibe Sultan, Gıyaseddin Keyhüsrev gibi tarihi şahsiyetlerden ve onların hayatlarındaki bazı kesitlerden de yine tiyatro oyunu formatında örnekler verdim. Hemen belirteyim, bütün bunlardan söz ederken, bütünüyle tarihi belgelerden, bilgilerden ve son derece geniş kaynaklardan faydalandığımı da rahatlıkla ifade edebilirim. Bu arada tabii ki Fantastik olaylar, ifadeler, gerçeğe yakın işlenerek kurgu boyutunda eserde yer aldı. Kitabın halen tartışılan bir tarafını da söylemekten doğal olarak çekinmiyorum. Şöyle ki: Cırlavuk, Mimarsinan Kasabası'nın 1936 dan önceki adı. Çok eski bir yerleşim birimi. Selçuklular dönemi olan 1134 tarihinde burası, Müslüman bir köy olduğu, Melik Mehmet Gazi'nin Vakfiyesi'ndeki bilgilerden anlaşılıyor. Bu nedenle eser, ilk olarak, 2006 yılında şimdi Kayseri'nin bir mahallesi olan Mimarsinan Kasabası'nın, çok genç yaşta yakalandığı amansız hastalıktan kurtulamayarak hayata veda eden rahmetli belediye başkanı Nail Şahan tarafından kitap olarak basıldı. Bu bağlamda, Koca Sinan'ı yazarken, onun doğum yerinin Cırlavuk olduğu, yine aynı yıl Makine Mühendisi, Mimarsinan Belediyesi Başkanı rahmetli Nail Şahan tarafından TBMM den çıkan bazı resmi belgelere dayanılarak ifade edilmişti bana. Bu yüzden de eserimizde Sinan, Cırlavuk toprağından olup, Müslüman Abdülmennan oğlu, Doğan Yusuf Ağa torunu olarak gösterildi. Ötesi safsata. Onun Ağırnas doğumlu olması bir gerçektir belki ama esas olan bu büyük dehanın nerede dünyaya gözlerini açtığı değil, Kayseri Coğrafyası'ndan çıkmış olması ve Türk Milleti'nin onu sahiplenerek kalbinde yaşatıyor olmasıdır. Bu şuna benziyor, Yunus Emre'nin mezarının, adına festivaller düzenlendiği Eskişehir'in yanı sıra bazı şehirlerde de bulunduğu iddiası gibi. " Suskun Taşlar Şairi Mimar Ağa Sinan Destanıdır ",adlı eserim, Sinan'ın doğumundan ölümüne kadar olan hayatını manzum bir tiyatro eseri olarak yazdığım ve Türkiye'de bir ilk olup başka bir örneği olmadığını ifade etmişim. Yıllar önce, Devlet Tiyatroları Genel Müdürlüğünde önemli bir görevde olan, Kayserili merhum Yazar Mustafa Miyasoğlu'nun tavsiyesi ile oyunun, Devlet Tiyatroları'nın Repertuarı'na alınması için yedi adet göndermişim. Üzülerek belirteyim ki, uzun bir aradan sonra gelen cevapta, eserde, belirtildiği gibi Sinan'ın Müslüman bir aileden doğmadığı, gayrimüslim olduğu gerekçe gösterilerek redde-

dilmişti. Eğer bu iddia doğruysa, neden hiçbir kaynakta Sinan'ın Müslüman olma, bırakın tarihini, nerede, hangi padişah döneminde İslâm ile şereflendiğine dair bir bilgi yoktur sormak gerekirdi tabii ki. İşin acı tarafı, bizler bu ülkede bunun tartışmasını yapıyorsak, Yunanistan'ın Sinan'a sahip çıkmasını da yadırgamamak gerekiyor diye düşünüyorum. Bu arada Kayseri Büyükşehir Belediyesi'nin her yıl düzenlediği, artık son yıllarda yapılmayan ve jüri üyesi olmaktan gurur duyduğum Uluslararası Liselerarası Tiyatro Festivali'nde, festivale Yurtiçi'nden ve Azerbaycan, Gürcistan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Macaristan, Bosna Hersek gibi ülkelerden katılan bütün ekiplere yine Büyükşehir Belediyesi tarafından yeniden bastırılıp dağıtıldı. İşte kitaptaki dizelerle doğumu: "...Direksiz bir gök kubbenin altında / Eteğinde kara bahtlı Erciyes'in / Kayseri sancağında / Bir köy vardı kekik kokulu / Bir köy vardı toprak damlı / Bir köy vardı yassı tepelerin / Yalçın kayalıkların üstünde / Cırlavuk namı / Kuzey kolunda Erciyes'in / Hemen yanı başında / Bir gece dağ taş sustu / Kurt kuş sustu / Börtü böcek sustu / Yalnız Cırlavuk'ta bir evde / Şafaklar doğum sancısına gebe / Susar mı? Besmele / Susar mı? Kur'an / Tarih 9 Recep 1490 / İşte o an! / Bir oğulcuktan doğan / Abdülmennan oğlu / Garibin oğlu / Kuzusu anasının / Taşlar fısıldar uykusunda / Yıldızlar göz kırpar / Uçuşur toprak kokulu saçları / Rüzgârın masallarında / Es bre deli rûzigâr / Haber sal uçsuz bucaksız / Haber sal İrem ormanlarıma / Es! Bre deli rûzigâr / Muştular ver masmavi denizlerimin / Yosun kokulu masmavi saçlarına / Es! Bre deli rûzigâr es! Bre es! / Yalçın kayalarına dağlarımın / Dağlarımın kurduna kuşuna / (Doğan Yusuf Ağa'nın kucagında bebek Sinan vardır) Ya Huu!

Ya Huu! / Adı gibi mızrak ola ufuktan aşu / Hançer ola küffarı sustura / Devlet-i Al-i Osman'ın / Fırlayan oku ola / Göbek adı Mustafa / Adı Sinan ola / Adını ben koydum /Allah ömrünü uzun kıla ..." Ve işte ölüm dizeleri: "...Bir varmış bir yokmuş / Meğer ağlarmış cihanın bütün taşları / Bir mimar varmış Sinan namı zamanın birinde / Âl-i Osman diyarının Cırlavuk adlı bir köyünde / Ey ölüm! Güzeller güzeli şeb-i Aruz / Ey vuslat! Can teni neylesin tende gayrı / Bir Sinan geçti bu cihandan / Ruh için Fatıha ihsan ede pir-ü civan Aşk bu olmalı. Sultan Veled'in dediği gibi "Aşksız can'ı ölü bilmek gerek." Fuzuli'nin dediği gibi; " Aşk imiş her ne var âlemde/ İlim bir kıl ü kâl imiş ancak..." Ve kendi gidip adının yadigâr kalması? Ve baki kalan bu kubbede hoş bir sadâ olabilmek. "Giçdi bu demde cihandan pir-i mimaran Sinan"

*Dağ parçası kubbeler., ufaktan, iriden:
Gel, haşmeti gör yandan, ilerden, geriden;
Bir mûcize devrinde Sinan, Erciyeş'i
İstanbul'a dikmiş, getirip Kayseri'den.*

Arif Nihat ASYA

ÇINGİ DERGİSİ

Çıngı iki ayda bir yayımlanır. Dergimize gönderilen yazıların yayımlanması için şairlerinden/yazarlarından ücret istenmez. Dergimizde yayımlanan eserler için de yazarlarına telif ücreti veya herhangi bir ücret ödenmez. Derginin yayın dili, Türkçedir. Dergimize gönderilen şiirler/yazılar daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış ve yayımlanmak üzere herhangi bir dergiye gönderilmiş olmamalıdır. Eserlerin hukuki ve etik sorumlulukları eser sahibine aittir. Dergimize gönderilen şiirler/yazılar yayınlansın veya yayınlanmasın eser sahibine iade edilmez. Editörler gerekli gördükleri düzeltmeleri yaparlar. Dergimize yazı gönderenler bunları kabul etmiş sayılırlar.

YAZIM KURALLARI

1. Yazılar/şiirler, aşağıdaki ölçütlere uyularak yazılmalıdır:
 - a) Word programında Times New Roman fontu kullanılmalıdır. Font büyüklüğü 11 olmalı, paragraf girintisi yapılmamalıdır. Satır aralığı tek olmalı, paragraflardan önce veya sonra sonra boşluk bırakılmamalıdır.
 - b) Başlıkların tamamı büyük harflerle yazılmalı ancak koyu (bold) yapılmamalıdır.
 - c) Düz yazılarda başlıktan sonra yazar Adı SOYADI yazılmalıdır.
 - ç) Şiirlerde de başlıkların tamamı büyük harflerle yazılmalıdır. Şairin Adı SOYADI şiirden sonra örnekteki gibi yazılmalı, beyitler/dörtlükler/bölümler arasında bir satır boş bırakılmalıdır.
 - d) Noktalama işaretlerinden sonra, aralık çubuğuyla bir boşluk bırakılması gerektiği unutulmamalıdır.
2. Eser sahibi JPEG veya PNG formatında bir fotoğrafını da göndermelidir. Fotoğraf adını "adınız_soyadınız" şeklinde belirleyiniz. Fotoğraflar word belgesine eklenmemelidir.
3. Yukarıda belirtilen kurallara uymayan şiirler/yazılar değerlendirmeye alınmaz.

KÜLTÜR
SANAT
EDEBİYAT
DERGİSİ

Kültür ve Turizm Bakanlığı dergimizin abonesidir

